

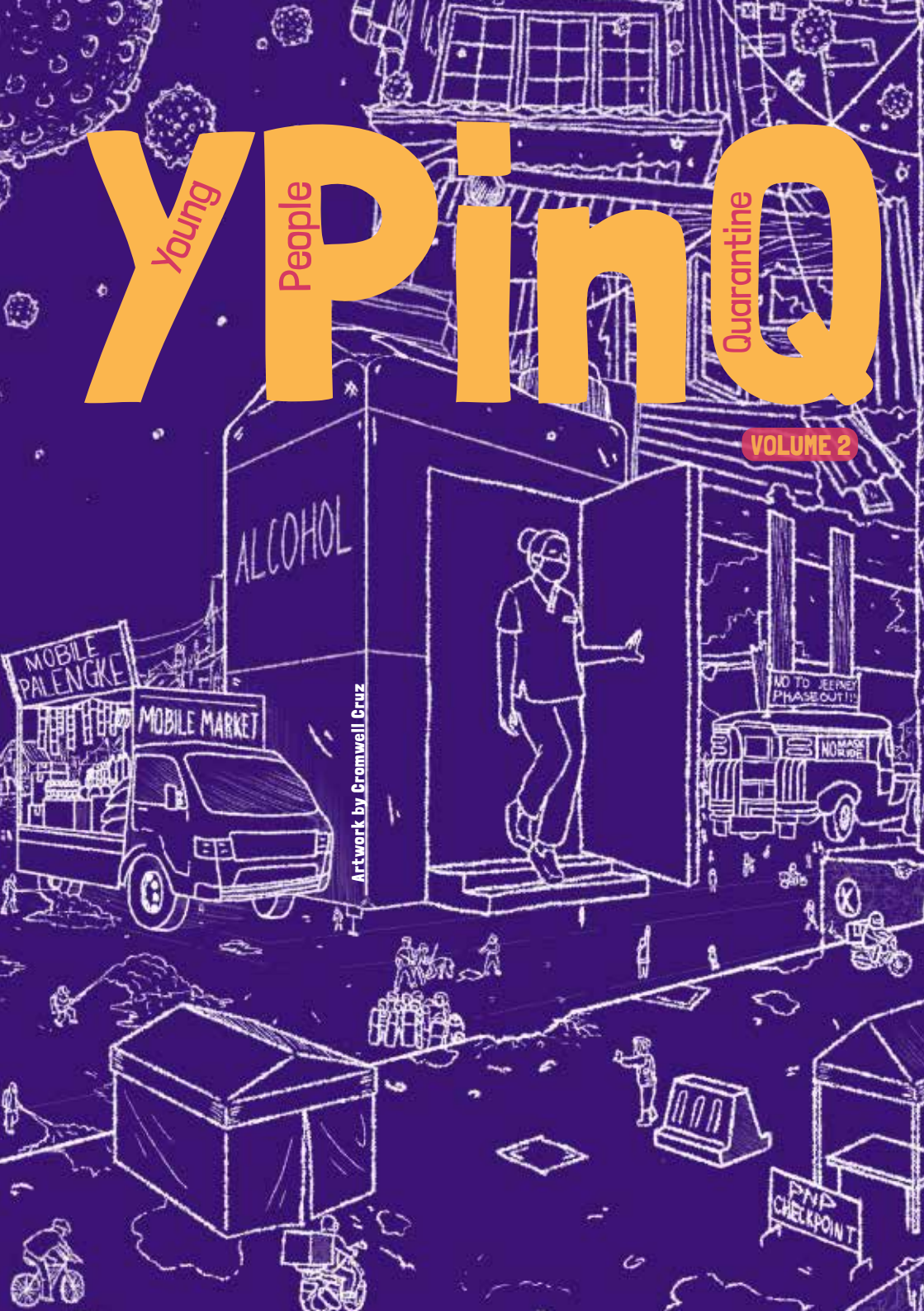
YPiNO

Young

People

Quarantine

VOLUME 2

Artwork by Cromwell Cruz

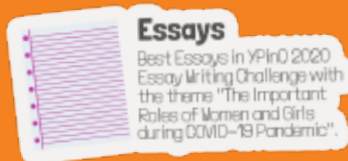
About YPinQ

The Young People in Quarantine (YPinQ) was first organized during the May 28 International Day of Action for Women's Health Campaign in 2020 to engage young people in mobilizing wider support for women and girls' health in the midst of the COVID-19 pandemic and lockdown restrictions. The Women's Global Network for Reproductive Rights (WGNRR) and Young Advocates for SRHR (YAS) launched YPinQ to emphasize that #WomensHealthMatters and #SRHRisEssential in responding to COVID-19, and that it is important to examine the experiences of young people during the pandemic.

The YPinQ provided a fun and safe space for young people as they responded to a series of creative "challenges" like pop quizzes, photo contests, poster making, creative placards contest, essay, opinion and short story writing. They were also supported in building their knowledge and skills through various online learning sessions on sexual and reproductive health and rights (SRHR) and creative skills workshops.

YAS and WGNRR present the Young People in Quarantine Publication, a collection of photos, opinions, essays, short stories, posters and creative placards that highlight the experiences, calls and demands of young people on their health and rights during the pandemic. This book also includes contributions from advocacy organizations and advocates.

What's inside?

The SHE Project

The Sexual Health and Empowerment (SHE) project seeks to empower women and girls to secure their sexual and reproductive health and rights (SRHR) in six disadvantaged and conflict-affected regions of the Philippines.

It will improve knowledge and awareness of sexual reproductive health and rights, particularly among women and girls, including the prevention of gender-based violence (GBV); strengthen health systems and community structures to deliver rights-based comprehensive SRH information and services; and, improve the effectiveness and capacity of women's rights organizations (WROs) and women's movements to advance SRHR and prevent GBV. The SHE project network is composed of 12 organizations:

SHE is undertaken with the financial support of:

The Young Advocates for SRHR

Young Advocates for SRHR or YAS creates spaces for young people's voices and actions for their sexual and reproductive health and rights (SRHR).

YAS is supported by Women's Global Network for Reproductive Rights through the financial support of Global Fund for Women, as part of its Young People Development Programme, which aims to promote young people's leadership in SRHR.

Who are we?

We are young people who believe in a future where all young people are free to exercise and achieve our full SRHR.

What do we do?

We advocate for young people's right to making informed decisions in all matters relating to their sexual and reproductive health, free from discrimination, fear, and violence. We also promote young people's leadership in demanding for this right.

We are peer educators. We are also communicators who use creative methods to raise awareness about our issues and priorities, bust stigma and smash taboos on sexual and reproductive health such as sexuality education, sexual and gender identities and expressions, sex, early pregnancies and abortion.

YAS is supported by:

Contents

Message from YAS 05

Message from IGNRR 06

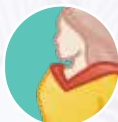

07 Poster: My COVID-19 Experience:
My Body, My Health, My Rights

08 What is SRHR?

Creative Placard 1: Ensuring Health
and Rights during the Pandemic 10

Opinion: Right for the Privileged,
Luxury for the Oppressed 11

13 Creative Placard 2: Ensuring Health
and Rights during the Pandemic

14 PLCPD: SHE Speaks, SHE Acts

Photo 1: Women and Girls in Quarantine 17

Short Story: Lara Taya,
Sumakit ang Sigmura Ko 18

25 Photo 2: Women and Girls in Quarantine

26 Essay: Tinimbang Ngunit Kulang

28 Photo 3: Support during Quarantine

Short Story: Maikling Kwento 29

Photo 4: Hopes and Worries 34

Short Story: My Day 36

42 Photo 5: Hindi Tulad ng Dati

43 Essay: Marvelous Women of Pandemic

46 Short Story

51 Photo 6: Support during Quarantine

Essay: Women in the Frontline, Women in the Service 52

Photo 7: Women and Girls in Quarantine 54

Short Story: Buhay Positibo sa Pandemya 55

Sexual and Reproductive Health Services Directory 63

Message from YAS :)

Even before the pandemic, we, young people, have been affected by the myriad of challenges to our sexual and reproductive health and rights (SRHR) in terms of access to information and services. On the onset of the pandemic, the inaccessibility of SRHR information and services were exacerbated along with many other existing social inequalities. Many young people may not be empowered enough during this health crisis to claim their right and decide for their own body.

Brought together by WGNRR and YAS, this publication illustrates that despite the challenges brought by the pandemic, young people in quarantine can still meaningfully participate in responding to COVID-19 through voicing out and highlighting our stories, calls and demands creatively. Together with the advocates who continue to work tirelessly to amplify our calls that there should be no lockdown on rights, we wish to pay homage to the young people and young advocates facing different challenges brought by the pandemic.

YAS and WGNRR present the Young People in Quarantine Publication, a collection of photos, opinions, essays, short stories, posters and creative placards that highlight the experiences, calls and demands of young people on their health and rights during the pandemic.

xoxo,
YASmates <3

Message from WGNRR

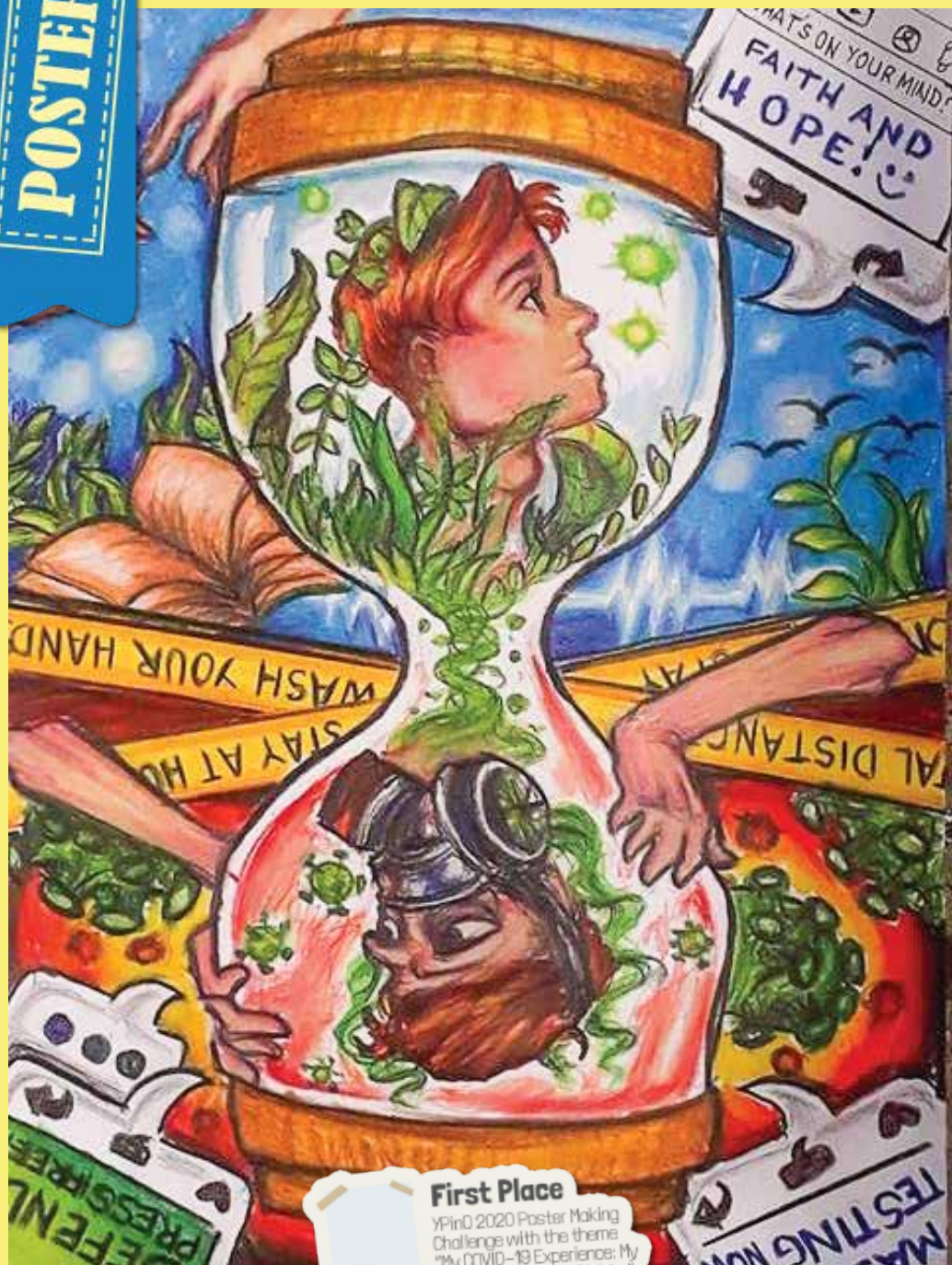
Kumusta? Nagagalak kaming maibahagi sa inyo ang Young People in Quarantine. Ang YPinQ ay koleksyon ng mga kwento, opinyon, guhit, at larawan ng mga kabataan hinggil sa kanilang kalusugan at mga karanasan nitong pandemya.

Mahalagang mabigyan ng pagkakataon ang mga kabataan na maibahagi ang kanilang mga saloobin at karanasan tungkol sa mga isyu na direktang nakakakaapekto sa kanila at kanilang mga komunidad. Lagi't-lagi, kami sa WGNRR ay naghahanap ng mga malikhain at ligtas na mga espasyo at oportunidad para sa kanilang makahulugang partisipasyon. Ang YPinQ ay isinagawa online—may mga pop quiz at pa-contest sa pagkuha ng larawan, mga pagsusulat, at pagguhit—habang sinusupportahan ang mga kalahok na madagdagan ang kanilang kaalaman hinggil sa sexual and reproductive health and rights at mas mapahusay ang kanilang creative skills.

Ang YPinQ Publication na ito ay inilimbag kasama ng mga kabataan at para sa mga kabataan. Gayundin, ang YPinQ ay inilimbag upang maabot ang mga nasa katungkulan, mga institusyon, at mga organisasyon upang kagyat na bigyang pansin at aksyunan ang mga panawagan para sa kalusugan at kaligtasan ng mga kabataan, kababaihan, at iba pang mga vulnerable at marginalized groups.

Ang YPinQ ay patunay ng kakayahan ng mga kabataan na suriin ang sitwasyon at pangangailangan nila at ng kanilang mga komunidad. Sana mula sa kanilang mga likha tayo ay matuto at mapukaw para agaran at sama-samang umakasyon para matiyak ang mga karapatan ay makamit, mga serbisyong pangkalusugan ay maibigay, at lahat ng porma ng karahasan laban sa kababaihan at kabataan ay matigil.

First Place

YPiN0 2020 Poster Making Challenge with the theme "My COVID-19 Experience: My Body, My Health, My Rights," by Angelo Pagulayan

What is SRHR?

Sexual and reproductive health and rights are anchored in human rights that recognize all individuals' right to make decisions about their bodies and to have access to services and support for this right.

“Sexual and reproductive health is a state of physical, emotional, mental, and social wellbeing in relation to all aspects of sexuality and reproduction, not merely the absence of disease, dysfunction, or infirmity.”

Realization of sexual and reproductive rights of all individuals such as right to bodily autonomy, freely defining their own sexuality, including sexual orientation and gender identity and expression, deciding where and to be sexually active, choose own's sexual partners, have safe and pleasurable sexual experiences, decide whether, when, and whom to marry, decide whether, when, and by what means to have a child or children, and how many children to have; have access to information, resources, services and support necessary to achieve these rights, free from discrimination, coercion, and exploitation— help achieve sexual and reproductive health.

A human rights-based approach in sexual and reproductive health and rights of young people are important so that they are empowered to claim these rights, and understand their right to bodily autonomy. This also means that governments and institutions should ensure that programs and policies are responsive to the SRHR needs of young people.

Reference:

Starrs, A., et al. (2018). Accelerate progress-sexual and reproductive health and rights for all: report of the Guttmacher-Lancet Commission. *The Lancet*, 391: 2642-92.

TAKE ACTION!

TOGETHER, LET US MOBILIZE, ASSERT OUR RIGHTS, CALL ON OUR GOVERNMENT AND HOLD THEM ACCOUNTABLE IN ENSURING YOUNG PEOPLE'S SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH AND RIGHTS REMAIN ESSENTIAL DURING THIS PANDEMIC!

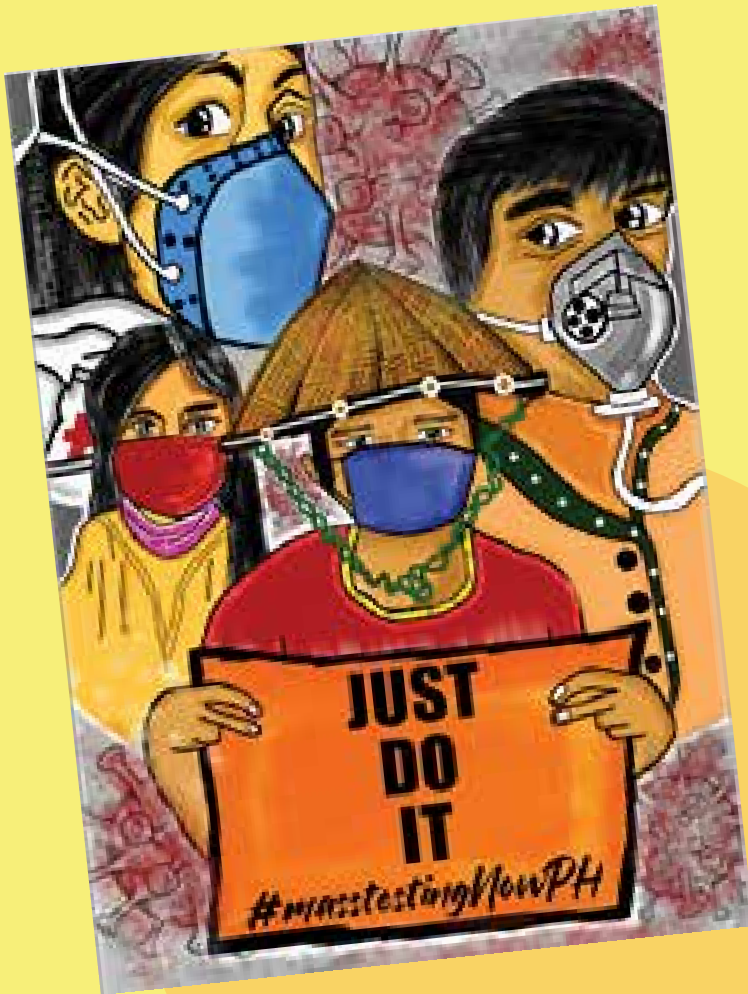

ADOLESCENT- AND YOUTH-FRIENDLY SEXUAL AND REPRODUCTIVE SERVICES AND COMPREHENSIVE SEXUALITY EDUCATION SHOULD BE ACCESSIBLE EVEN DURING THE TIMES OF EMERGENCY/CRISIS, AND THAT YOUNG PEOPLE ARE EMPOWERED TO ACCESS THESE SERVICES.

LOCKDOWN PERIOD SHOULD NOT MEAN DISRUPTION OF ESSENTIAL SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH SERVICES. THE GOVERNMENT MUST ENSURE WOMEN'S AND YOUNG PEOPLE'S TIMELY ACCESS TO NECESSARY AND COMPREHENSIVE SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH SERVICES DURING THE CRISIS.

THE GOVERNMENT MUST ENSURE THAT HUMAN RIGHTS ARE RESPECTED AND PROTECTED DURING THE LOCKDOWN PERIOD BY FOCUSING ON SAFETY AND HEALTH FOR ALL AND ADDRESSING THE SOCIAL INEQUALITIES BROUGHT ABOUT BY THE PANDEMIC.

COVID-19 EXACERBATES GENDER-BASED VIOLENCE. THE GOVERNMENT SHOULD ENSURE THAT YOUNG PEOPLE ARE EMPOWERED TO AVOID EXPLOITATION DURING CRISES, INCLUDING ENSURING ACCESS TO HOTLINES TO REPORT FORMS OF VIOLENCE ARE IN PLACE AND SAFE HOUSES ARE AVAILABLE AND SUPPORTED.

Best Creative Placard

YPinO 2020 Creative Placard Challenge with the theme "Ensuring Health and Rights during the Pandemic," by Dhenille Cadayona

Right for the Privileged, Luxury for the Oppressed*

Mark Russell Caranza, 18

In the fear of contracting COVID-19, soon-to-be mother of three Katherine Bulatao chose to give birth at their home in Caloocan. However, she suffered intensive blood loss which required her to seek immediate medical intervention. After being refused admission by six hospitals amid profuse bleeding, 26-year-old Katherine passed away—five hours after giving birth.

This incident does not only speak of an unfortunate circumstance solely distinct to Katherine. Instead, her death reflects a bigger issue about a problematic healthcare system and the line dividing our society between the privileged and the oppressed.

Jan Christian Bulatao, Katherine’s husband, received varying reasons from the hospitals they had sought assistance from. One of them said Katherine could not be accommodated due to insufficient resources.

Republic Act No. 8344 states that in cases of emergency wherein there are inadequate facilities and/or supplies, it is the responsibility of the hospital to direct patients to nearby health institutions capable of providing the medical care these patients need. However, the transfer could only be made once the receiving hospital has agreed and emergency support has been administered.

Taking the husband’s claims as accurate, the aforementioned procedures were apparently unfulfilled. Instead, the hospitals where the patient was referred to also refused admission, citing the shortage of available rooms. Furthermore, the husband claimed that the hospitals had not even bothered to check his wife’s vital signs.

Another reason Katherine’s husband received was the need for a P30,000 downpayment, something the couple was not able to provide. In this case, it is clear that the patient’s right to appropriate medical care and humane treatment was indiscriminately violated. The DOH has long said that discrimination deserves no place within the healthcare system, especially when it comes to a patient’s financial capabilities. Thus, apart from violating the Anti-Hospital Deposit Law of 2018, the case has also exemplified how financial barriers in healthcare accessibility only tend to favor the privileged few.

In line with these, Katherine’s case has undeniably unveiled prevailing issues in the Philippine healthcare system that are in dire need of attention.

For one, the country lacks health facilities, medical supplies, and healthcare providers. For instance, the World Health Organization (WHO) recommends 20 beds per 10,000 people, something that is far from our reality in the country. In fact, according to the Philippine Statistics Authority (PSA), ours remains at 9.9. On the other hand, the WHO recommends a 1:1000 doctor to population ratio, but the Philippines falls short at 1: 33,000. In terms of community healthcare service, only 47 percent of barangays have operational health centers.

This undeniable deficit has become highly conspicuous since the system has been overwhelmed with the pandemic. The availability of ventilators has dictated the maximum capacity of hospitals to save lives. It has also become harder for health institutions to accommodate patients with other health problems.

In the midst of this inadequacy, one thing is certain: Justice needs to be served. Therefore, the government needs to examine Katherine's case closely to identify blatant violations. If proven guilty, the hospitals should be held liable to ensure that future similar incidents would be prevented. Otherwise, the enforcement of pertinent laws would be rendered ineffective.

In addition, the case is a negative externality of the government's low prioritization of health sectors as evident in the national budget. The overall share of the sector has plummeted from 4.9 to 4.5 percent. This has cut the budget of essential projects such as the Health Systems Strengthening Project by Php6 billion. Hence, the government must increase the budget of health sectors for the betterment of healthcare services in the country.

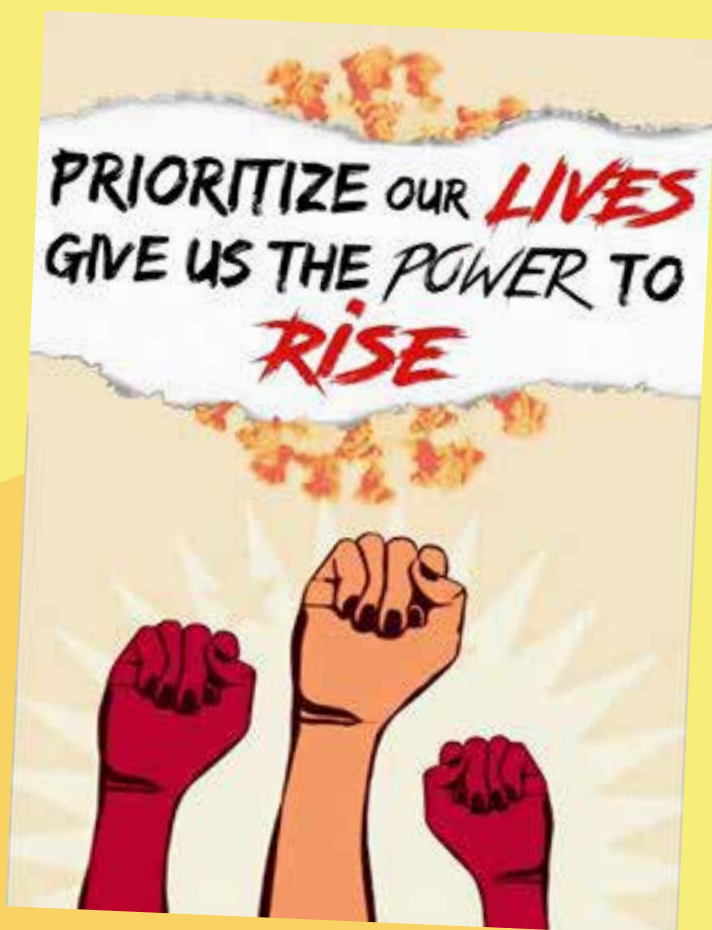
Lastly, the roles of the youth in the development, monitoring, and evaluation of health policies would also be indispensable. Thus, young people need to continue demanding accountability and equitable implementation from those in power, in such a way that healthcare becomes an equitable playing field for all Filipinos.

CBS broadcast journalist Walter Cronkite once described America's healthcare system as "neither healthy, caring, nor a system." Considering Katherine's case, it appears that ours is no different.

It is indeed disheartening to witness unnecessary deaths in a time when saving lives is critical. Undeniably, Katherine is just one of the many Filipinos who are victims of a poor system. Thus, mandated by the Constitution to uphold public interest at all costs, the government must work hand-in-hand with Philippine hospitals to ensure that healthcare would no longer be just a right for the privileged and luxury for the oppressed.

*In April 2020, a woman who gave birth in the midst of the pandemic and lockdown restrictions died of blood loss after being turned away by six hospitals. One hospital even asked for a down payment of Pphp30,000 despite the fact that hospitals are prohibited from demanding down payment from patients according to the anti-hospital deposit law. Advocates including young people took a stand against this injustice and demanded to ensure that #WomensHealthMatters even during a pandemic. In this winning opinion piece during the Young People in Quarantine Challenge Opinion Writing Contest English Category, First Placer Mark Russell Caranzo calls for government accountability in ensuring the right to health of every Filipino during this pandemic.

Best Creative Placard

YPiN 2020 Creative Placard Challenge with the theme "Ensuring Health and Rights during the Pandemic," by Clyren Tahamid.

SHE Speaks, SHE Acts

Amplifying the youth's voices and actions through the #GirlDefenders Alliance

Philippine Legislators' Committee on Population and Development

"I will do this for myself and for my fellow young people... Maraming kabataan ang na-inspire; naging inspirasyon nila ang mga payo namin, hindi lang ang kabataan kundi pati na rin ang kanilang mga magulang at nagbago ang pananaw nila tungkol sa early marriage at nalaman nila ang kanilang mga karapatan bilang mga babae." - Norhana Pasandalan

Norhana Pasandalan, 18 years old, is from Maguindanao Alliance of Youth Advocates (MAYA), one of the organizations in the #GirlDefenders Alliance and the campaign for the passage of the Prohibition of Child Marriage (PCM) bill.

The advocacy for policy reforms addressing Adolescent Reproductive Health (ARH) and preventing Violence Against Women and Girls (VAWG) is an avenue where young people like Norhana are continuing to make invaluable contribution. This is why appropriate spaces and platforms must be introduced to help them realize and work on these advocacies together. One of these platforms is the #GirlDefenders Alliance, which was launched by the Philippine Legislators' Committee on Population and Development (PLCPD) during the International Day of the Girl celebration in 2019.

The nationwide, intergenerational and multisectoral alliance consists of advocates, legislators, national government agencies, civil society organizations, and various stakeholders. It serves as a platform for youth advocates, leaders and champions to engage in policy reforms on the most urgent issues, such as child, early and forced marriage (CEFM) and adolescent pregnancy. Since its launch in 2019, the alliance has played a pivotal role in influencing legislation to prohibit child marriage.

Young people were already part of the advocacy when the discussions on the bill prohibiting child marriage began in Congress in 2017. Through various capacity-building activities and dialogues with legislators, the youth #GirlDefenders have been crucial participants, and influencers in the development of the policies that concern them, especially child marriage. Before this, most of the youth #GirlDefenders were unaware that child marriage is a form of VAWG.

"At first I was shocked- may ganito pala na issue? Akala ko normal lang yun since in our community early marriage is normal. We didn't care about it. Pagkatapos namin maging aware kami na mismo ang nag-advocate sa school namin. Noong una ay hindi naging madali dahil ang school namin ang isa sa may pinakamaraming cases ng early marriage. We faced a lot of struggles and challenges; many people don't believe in us because we are young..." Norhana recalled.

(At first, I was shocked that this issue is actually happening? I thought it was normal since early marriage was a fact of life in our communities. We didn't care about it. After being made aware of this issue, we ourselves started advocating in our school. It wasn't easy at first since our school is one of the schools with the highest cases of early marriage. We faced a lot of struggles and challenges; many people don't believe us because we are young...)

According to Nadia Abdullah, 20 years old, from the Linding Ko Kalombayan, another organization actively campaigning against child marriage, “Napaka-rampant po talaga ng issue sa amin pero hindi po siya napag-uusapan kasi nga po it’s very taboo in our religion. Buti na lang po dahil sa Creating Spaces at sa mga kasamahan ko sa #GirlDefenders, ay namulat po kami sa katotohanan na kailangan po talagang ipaglaban namin ang aming karapatan bilang isang kabataan at kababaihan at hindi dahil kami ay mga bata lamang o babae lamang ay wala na kaming karapatan upang maging boses ng mga kabataan at upang maging karapat-dapat na maging instrument, na maging tagapagsalita ng kababaihan at mga kabataan sa aming lipunan.”

(Child marriage is rampant in our community but isn’t talked about because it is considered taboo in our religion. But because of Creating Spaces and my fellow #GirlDefenders, we realized that we need to fight for our rights as women and young people, and that just because we are children and women, it doesn’t mean that we cannot be the voice of our fellow young people and can’t speak out for women and girls in our community.)

Despite challenges, these young advocates strive harder to advocate against child marriage in their respective communities. These young girls from the #GirlDefenders Alliance have proven that a young person can do so much by speaking out and acting for change. With resolve and commitment, Nadia said that, “Hanggang sa aming makakaya ay patuloy na susuporta kami upang maging instrumento at boses ng kabataan at kababaihan.”

(As much as we can, we will continue to support and be an instrument and voice of children and women.)

Until now, Norhana cannot believe how this series of actions helped shape her as a youth advocate.

“After months, pinadala kami sa Manila, doon mas nakilala ko pa ang iba pang GirlDefenders, kasama na doon ang mga Congresswoman at mga Senator. Mas lalo akong na-inspired at naging ganado, pagkauwi ko I gave my best to advocate and spread awareness hanggang sa nagtuloy-tuloy na’yon. Marami na akong napuntahan na mga seminars at trainings marami na rin kaming nagawa... sa bawat paga-advocate namin marami akong nakakausap na kabataan. Marami akong nakilala, naibabahagi ko ang aking mga nalalaman at naibabahagi naman nila ang kanilang mga karanasan. At dahil doon mas nag level up ang mga experience ko.”

(After months, we went to Manila where we met with fellow #GirlDefenders together with Congresswomen and Senators. I got even more inspired and spirited that when I got home, I gave my best to further advocate and spread awareness, and this continued on. I attended a lot of seminars and training, and we did a lot...every time that we advocate, I get to talk to a lot of youth. I met a lot of them and I got to share my knowledge and they also got to share their experiences with me. And because of that, my own experience leveled up.)

Their resilience and perseverance have become even more visible during the Covid-19 pandemic. Amid the lockdowns and other challenges brought by this global crisis, youth #GirlDefenders persisted with greater fervor. It is through the #GirlDefenders’ efforts that the bills prohibiting child marriage have gained media traction and advanced in the legislative process. In November 2020, the Girls Not Brides Act or SB 1373 authored and sponsored by Sen. Risa Hontiveros was approved on the Third and Final reading. Recently, the House of Representatives also approved HB 9943 on Third and Final reading. The commitment of policy champions in both the Senate and House of Representatives who worked hard in pushing for this legislation, together with sustained advocacy from key affected populations have proven to be the crucial combination in ushering positive change in society.

Even the #GirlDefender policy champions in Congress, Rep. Maria Lourdes Acosta-Alba and Deputy Speaker Bernadette Herrera, recognized these efforts and have consistently expressed their gratitude towards the youth #GirlDefenders, especially the young people from BARMM, who helped bring forth their lived realities on child marriage to Congress. DS Herrera recounted the time that the youth #GirlDefenders talked to her and declared that they want child marriage to end in their generation, while Rep. Acosta-Alba urged the young people to continue on collaborating and working to pass the policies that should protect the youth, women, and girls. Both policy champions have stated their commitment to stand with the youth #GirlDefenders in this advocacy.

Now that we are only a few steps away from seeing a law that will help end child marriage in the country, we must all honor and respect the passion and efforts that the #GirlDefenders have poured in this advocacy- both the policy champions and the young people who worked hand in hand in claiming more spaces for the youth, women, and girls. As this journey helped mold a generation of young people to become the beacons of hope and resistance against inequality and violence, and as we continue to advocate for progressive legislation with our policy makers, we can only look at the future with hope for a better and more equal society.

About PLCPD

The Philippine Legislators' Committee on Population and Development Foundation, Inc. (PLCPD) was established in September 1989 by a group of forward-looking legislators as a non-stock, nonprofit, membership-type organization of legislators from the Senate and House of Representatives.

Committed to working with and among legislative bodies from the national down to the local level, PLCPD primarily works within the halls of Congress, devoted to developing policy champions and generating viable, responsive, and people-centered public policies on population and human development. These policy issues include: population and development; reproductive health; public health; governance and fiscal reforms; gender equality and equity; environmental concerns; education; agrarian reform and rural development; trade and investments; labor; housing and urban development; child rights; and human rights, among others.

Photo

“
During dark times,
we are looking for the light and colors,
in order to see that, a woman paints
to create her own magical colorful world.”

-Dhenilie Cadayona

Best Photo
YPinQ 2020 Photo Challenge with
the theme "Women and Girls in
Quarantine," by Dhenilie Cadayona.

Artwork by Sed Belonguel

Laro Tayo, Sumakit ang Sikmura Ko

ni Angela Faith Glodoviza

“Nanay, tatay, wala na pong tinapay. Ate, kuya, wala na ring kape. Lahat ng kailangan ko hindi nasusunod. Saan nagkamali? Kumukulo na ang sikmura ko.” Siya si Sally at ito ang kwento ng isang larong pambata na nabuo niya ngayong quarantine. Sa larong ito, siya’y Sally-ing pusa lamang.

Isa.

Isang madaling araw, nagising si Sally sa halik ng malamig na hangin sa kaniyang balat. Maya maya’y narinig niya ang tunog ng sinasaling tubig at kubyertos na ipinanghahalo sa isang tasa. Baka ang kaniyang ama iyon pero masyado pa ’yatang maagap para magtinda? Dahan-dahan siyang tumayo mula sa banig kung saan nagsisiksikan silang anim na magkakapatid. Umupo siya panandalian at nakita ang mga kapatid niyang bunso na parang sardinas na pinilit ipasok sa lata. Kasya naman dahil lahat sila’y mapapayat, lahat sila’y lumaking pinapalipas ang isang araw na walang laman ang tiyan.

Tumayo siya at nakita ang kaniyang ama na nagkakape, tila balisa habang isinasawsaw ang mainit na pandesal sa kanyang inumin. Nakita niya si Sally at agad siyang ngumiti sa kaniya.

“Tay, ang agap niyo po masyado ngayong araw. Mamayang alas-sais pa naman po kayo lalabas diba?”, tanong niya sa ama.

Napawi ang ngiti sa kaniyang mga labi.

“Eh hindi na nga ako makakalabas dahil sa lockdown, Sally.”, malungkot niyang sabi.

“Ano yung lockdown, Tay? Paano yun? Wala ka nang trabaho?”, nag-aalalang sambit ni Sally sa kaniya.

“Ipinagbabawal ng gobyerno na lumabas ngayon dahil sa pandemya. Wala muna akong trabaho, anak. Hindi ko alam kung saan ako kukuha ng pangkain. Hindi ko alam ang gagawin,” tugon ng ama.

Sa sandaling iyon, nanigas si Sally mula sa kaniyang kinatatayuan. Sa edad niyang labing-tatlo, hindi lubos maunawaan ng kaniyang isip kung ano ang sinabi ng kaniyang ama. Ngunit isa lang ang sigurado niya, ang tanging nagpapakain sa kanila ay wala nang ipapakain ngayon.

Paulit-ulit na naririnig ni Sally sa kaniyang utak ang mga salitang binitiwang ng kaniyang ama na parang isang sirang plaka. Lumipas ang buong araw na mayroong iisang tanong sa kaniyang isip: “Paano na?”

Dalawa.

Dalawang taon na ang nakakalipas mula noong pumanaw ang kaniyang ina. Labing-isang taong gulang siya noon at ang pinaka-bunso niyang kapatid ay hindi pa man lang marunong lumakad, magbasa, umimik o kaya magsulat. Ang tanging alam lamang niya ay ang umiyak. Namatay ang kaniyang ina sa panganganak kay Jasper. Masalimuot ang lahat nang mawala ang nag-iisang ilaw ng kanilang tahanan ngunit hindi niya akalaing ito pala ang simula ng mas malaking delubyo sa kaniyang buhay.

Ang sumunod niyang kapatid na si Rose ay lumaking sinisisi si Jasper sa pagkamatay ng kanilang ina. Bilang panganay, siya na ngayon ang tumatayang nanay sa kanila. Ngunit paano ba bubuo ng matibay na pundasyon kung sa una palang ay sira na ito? Araw-araw niyang ipinapaunawa kay Rose na walang may kasalanan sa nangyari ngunit araw-araw ding lumalaki ang galit niya kay Jasper. Minsan nga’y matapos silang maglaro sa labas, iniwan niya si Jasper dahil ayon sa kaniya ay gusto na

niyang mawala ito. Sa buong dalawang taon, doon niya lamang napagtanto na isang malaking kawalan ang kanilang ina sa pamilya. Kahit noon sinisisi niya ito dahil hindi siya makapag-aral. Napagtanto niyang mali pala ang mga ikinilos niya. Sana kahit sa huling sandali, napasalamatan niya ang isa sa mga nagtaguyod sa kaniya. Hanggang ngayon, pasan pa rin ni Sally ang pagsisising ito. At lalo lamang bumigat iyan, ngayong alam niyang dagdag sa kaniyang pasanin ang kawalan ng trabaho ng kaniyang ama.

Tatlo.

Tatlong taon si Sally nang magsimula silang lumipat-lipat ng tirahan. Bakas sa kaniyang isipan ang bawat lugar na kanilang napuntahan. Minsan nasa ilalim sila ng tulay, minsan sa tabi ng kalsada, minsan sa isang eskinita at minsan sa tabi ng hotel. Lagi niyang tinatanong ang mga magulang niya kung bakit namin ito kailangang gawin. Ngunit lagi nilang sagot: “Para sa iyo rin yun, Sally”. Hindi niya ito lubos naunawan hanggang sa lumaki siya. Dahil din sa wala silang permanenteng bahay, hindi siya nakapag-aral sa isang permanenteng paaralan. Tinuruan siyang magbasa ng kaniyang ina, magsulat at magbilang. Ngunit lagi niyang tanong sa kaniyang sarili kung ano ang pakiramdam ng lumabas. Ano kaya ang pakiramdam ng pumasok sa paaralan? Magkaroon ng mga kaibigan? Magkaroon ng trabaho?

Sa bahay nila sa tabi ng kalsada, lagi niyang napapansin ang isang babaeng marikit, matangkad dahil sa suot niyang heels, may katamtamang kolorete sa mukha at malinis ang uniporme. Madalas siyang naghihintay ng masasakyan doon sa tapat ng kanilang bahay at nang sa minsan niyang paghahintay ay umulan, panandalian siyang sumilong sa kanila. Nang napansin ng babae na dumudungaw si Sally sa bintangana nila, bigla niya itong kinausap.

“Bebe, pasilong muna ha,” masaya niyang sabi.

“Ate, ‘di ka po ba nangangalay kapag naghihintay dyan? Bakit po lagi kayong nandito? Saan po ba kayo galing?” Nagtataakang tanong ni Sally sa kaniya.

“Ang cute mo naman. Ang dami mong tanong ah. Nangangalay ako syempre pero kailangan kong magtiyaga para makauwi ako. Diyan lamang ako galing sa Mababang Paaralan ng Mabuhay. Isa akong guro,” sagot niya kay Sally.

Naalala ni Sally ang listahan ng iba’t ibang propesyon sa kaniyang aklat at doon siya namangha dahil hindi lamang pala siya sa isang libro makakakita ng isang guro. Ngayon, kausap na niya ito.

“Talaga po? Sayang naman po dahil hindi ako nakakapasok. Gusto ko po kayong makitang nagtuturo sa mga batang katulad ko!” Pananabik na sambit ni Sally.

“Nako, ang saya-sayang magturo. Alam mo ba, kapag nagtuturo ka mas lalo ka pang natututo. Kahit makukulit ang mga chikiting, nakakawala sila ng pagod. Kaming mga guro, kami ang dahilan kung bakit mayroong nars, doktor, inhinyero, arkitekto, abogado, mamamahayag at marami pang iba,” pagpapaliwanag niya kay Sally.

“Eh bakit po kayo ang dahilan?” Nalilitong tanong ni Sally sa kaniya.

“Kasi kami ang nagtuturo sa kanila kung paano pa sila mas gagaling sa gusto nilang propesyon. May lisensya kaming mga guro. Dati pinapangarap ko lang ito. Pero ngayon, heto na ako. Ikaw ba? Anong pangarap mo?” Sambit niya.

“Pangarap ko pong maging isang katulad mo, titser...” Banggit ni Sally sa kaniya.

“Titser Amy.”

“Ako naman po si Sally!”

Agad na kumurba ang ngiti sa mga labi ni titser Amy at kumislap ang kaniyang mga mata habang sinasambit ang mga salitang:

“Mangarap ka, Sally hanggang sa tayog na kaya mong abutin. Hangga’t gugustuhin mo, hindi mananatiling pangarap ang isang pangarap.”

At mula noon, natutong mangarap si Sally. Tinuruan siya ni titser Amy na mangarap. Pero matutupad pa kaya iyon ngayong hindi na siya lalo makakapag-aral dahil sa lockdown? Hindi na niya ulit nakita si Titser Amy matapos ang huli at una nilang pag-uusap dahil lumipat na sila sa kasunod nilang tirahan sa eskinita. At doon niya nakilala ang kaniyang nag-iisang kaibigan.

Apat.

Apat na taon silang nakatira sa isang eskinita ng San Juan. Doon ang pinakamatagal nilang natuluyan. At sa panahong ito, apat na silang magkakapatid. Dito rin natutunan ni Sally na hindi na muna kumain dahil ang pagkaing dapat na para sa kaniya ay ibibigay na lamang niya sa mga nakababata niyang kapatid. Kaya upang maibsan ang gutom, lumalabas na lamang si Sally upang hanapin ang ligayang hatid sa kaniya ng kalsada.

Alas-kwatro ng hapon, kasabay ang unti-unting paglubog ng araw, busina at usok ng mga sasakyan, tilaok ng panabong na manok ni papa, mga tambay na naglatag ng sunog-bagang inumin sa hapag, at si Aling Nena na nagsasampay, lalabas si Sally para makita ang kaniyang mga kaibigan. Bitbit ang kaniyang manika, dinig niya ang malakas na hiyawan ng mga batang nagkukumpulan matapos manalo si Tekla sa Chinese Garter. Agad siyang lumapit sa kanila para makipaglaro. Si Tekla ang kaniyang matalik na kaibigan. Isa siyang lalaki ngunit may pambabaeng puso. Sa kanilang paglalaro, laging makikita sa kaniyang buhok ang lasong gawa sa retasong tela na ibinigay ni Sally sa kaniya. Kita rin ang makapal na pulbos sa kaniyang mukha at pumuputok na pulang labi. Hay! Talo talaga ni Tekla si Sally. Ngunit ang pulbos na ito ang siyang pinangatago niya sa mga pasa dulot ng pagkabugbog sa kaniya ng kaniyang ama. Ang pumuputok niyang pulang labi, pumuputok talaga dahil sa lakas ng suntok ng mga kamaong hindi niya nais labanan. Tama, hindi tanggap si Tekla sa kanila. Pero tuwing lalabas sila at maglalaro, sinasalubong siya ni Tekla ng isang malaking ngiti. Dahil sa pagtanggap ni Sally sa kaniya, naging matalik silang magkaibigan. At mula noon, nangako silang hindi nila iiwan ang isa’t isa.

Lumipas ang oras sa pagitan ng mga larong “luksong baka”, “patintero”, “tagu-taguan”, “chi-chu” at ang paborito nilang laruin na “Nanay, Tatay”. Ngunit bago pa man matapos ang paboritong laro, may mga armadong pulisyang bumaba mula sa isang umaalingawgaw na sasakyan. Natakot silang lahat dahil sinimulan nilang baklasin ang kanilang mga bahay. Hindi alam ni Sally kung saan siya pupunta at tanging hiyawan lang ng mga kapitbahay nila ang bumulabog sa kaniya. Lumingon si Sally upang hablutin ang kamay ni Tekla ngunit wala na siya. Hindi na niya muling nakita si Tekla. Kumusta kaya siya sa bahay nila ngayong lockdown?

Ang alaalang ito ay patuloy na naninirahan sa kaniyang isip. Ang dating kalayaan niya sa paglabas at saya na hatid sa kaniya ng kalsada na siyang iisang paraan upang malimutan niya ang lahat, wala na dahil sa quarantine.

Lima.

Limang araw na ang nakakalipas magmula noong lockdown at ang tanging nasa isip lamang ni Sally ay kung paano sila kakain araw-araw. Maaaring ang iba ay masayang nakaupo sa kanilang mga sofa, nanunuod ng T.V., kumakain ng chichirya, nagse-cellphone at ang tanging pinoproblema lamang ay kung paano palilipasin ang isang araw. Ngunit sa’yong nagbabasa nito, nais ko lamang ipaalam na hindi lahat ng kabataan, ganyan ang sitwasyon ngayon. Mayroong mga kabataang katulad ni Sally na

umaasa sa isang kahig, isang tuka. Pero ngayon, wala nang kahig, wala na ring tuka.

Dumungaw si Sally sa kanilang bintana upang kahit papaano'y malimutan kahit sandali ang kaniyang mga iniisip at mga alaala mula sa kaniyang pagkabata. Ngayong nakatira sila dito sa Pasay, sa tabi ng spillway, sanay na si Sally sa masangsang na amoy ng tubig. Ang mga paa niya, gusto siyang dalhin sa kalsada, makapaglakad-lakad at makipag-usap sa ibang tao katulad ng ginagawa niya dati noong wala pang lockdown.

Pero hindi na muna iyon mahalaga. Ang mahalaga ay may maisip siyang paraan kung paano masusustentuhan ang kaniyang mga kapatid. Bigla niyang naalala ang kahon sa kaniyang kabinet at agad niya itong kinuha.

Anim.

Anim na daang piso. Ito ang nahanap ni Sally sa kaniyang kahon. Naalala niya na ipon niya ito dati noong nagtitinda pa siya ng mga kakanin at buhay pa noon ang kaniyang ina. Ngayong wala na siya, si Sally na ang nag-aalaga sa kaniyang mga kapatid habang ang kaniyang ama naman ang nagtatrabaho. Nag-ipon siya nang nag-ipon dahil gustong-gusto niyang makapag-aral. Ngunit kapag lumalaki na ang kaniyang ipon, humihiram ang kaniyang mga magulang ng pera dahil hindi kasya ang kinikita ng kaniyang ama sa pagtitinda ng street food. Minsan nagkakaroon siya ng hinanakit dahil bakit laging siya na lang ang kailangang magsakripisyo? May gusto rin naman siya para sa kaniyang sarili. Pangarap niya pang maging isang guro. Ngunit itinapon niya lahat ng iyon para sa kaniyang mga kapatid.

Siguro nga ganito ang buhay para sa kaniya. Pero ngayong umaasa na siya na sana unti-unti niyang mabuo ang kaniyang mga pangarap, may humadlang pa rin.

Kailan ba matatapos ang lockdown? May tutulong kaya sa kanila?

Pito.

Pitong beses ni Sally sinubukang lumabas dahil sa kaniyang kagustuhang makapagliwaliw. Ngunit sa bawat subok niya, mayroong mga armadong pulisya na haharang sa kaniya. Ayon sa kanila, wala raw siyang face mask. Napaisip si Sally kung ano ba 'yung face mask? Kailangan ba talaga 'nun? Gaano ba kalala itong pandemya na sinasabi nila? Siguro kung nakakapag-aral lang si Sally, baka mas maliwanagan siya sa mga nangyayari. Kung itatanong naman niya sa kaniyang ama, sasabihin naman niya na hindi niya alam.

Umupo na lamang si Sally sa may pinto ng kanilang bahay dahil sa pagod niyang sumubok. Sa kaniyang pagkakaupo, tumawag sa kaniyang atensyon ang bati ni Aling Pasing sa kaniya.

"Sally! Diba't gusto mong mag-aral? Narinig ko may online class daw na ipapatupad ang DepEd ngayon ah. Subukan mo kaya?" Masaya niyang salubong kay Sally.

Agad nanabik si Sally sa kaniyang sinabi. Ito na kaya ang unang hakbang sa kaniyang pangarap?

"Talaga ho, Aling Pasing? Saan niyo ho iyan nalaman?" Tanong ni Sally sa kaniya.

"Ay nako, oo! Balita pa man din sa T.V.," giit ni Aling Pasing.

"Ganun ho ba? Ay wala ho kaming T.V. o kaya radyo eh. Ano raw ho ang kailangan para dun sa o-online class?" Nalilitong tanong ni Sally.

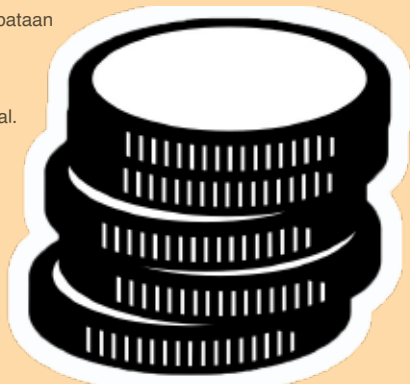
“Kailangan mo lang ng cellphone at internet, Sally. Paniguradong masisimulan mo na yun,” sabi niya.

Napawi ang ngiti sa kaniyang mga labi dahil sa alam niya namang wala siyang cellphone at internet.

“Ah ganun po ba. Uhm, sige po! Salamat sa impormasyon, Aling Pasing,” malungkot na sambit ni Sally sa kaniya.

Doon niya napagtanto na kahit nga hindi lockdown, marami sa kabataan ang hindi nakakapag-aral. Paano pa kaya ngayon? Hindi naman lahat kaya ang online class na sinasabi ni Aling Pasing at hindi rin lahat kaya ang aktwal na pumasok sa paaralan. Para sa isang kabataang tulad ni Sally na malaki ang pagnanais na makapag-aral. Nakakapanlumo ito.

Hapon ng araw na iyon, muling bumalik si Aling Pasing sa kanila at ibinalita na mayroon na raw “amelioration fund” ang gobyerno para sa lahat dahil nadinig daw nila ang hinaing ng mga mamamayan. Sa madaling sabi, ayon sa kaniyang ama, bibigyan sila ng ayuda upang mayroon pa rin silang pang-tustos sa araw-araw. Nagalak silang lahat sa bahay nang marinig ang magandang balitang ito.

Walo.

Walong piraso ng pandesal at dalawang lata nalang ng sardinas ang tanging nakahain sa lamesa. At dahil kulang ito sa kanilang pitong mga sikmura, napilitan si Sally na ibigay sa kaniyang ama ang anim na daan niyang ipon para may makain sila habang hinihintay ang ayuda.

Lumabas ang kaniyang ama na may suot na face mask upang bumili ng mga de lata at bigas sa malapit na tindahan. Sabi niya hindi rin niya alam kung para saan ito, basta’t sumusunod na lamang siya. Maya-maya pa’y bumalik siya na may dalang sampung kilo ng bigas, limang de lata, sampung pirasong kape at labing-tatlong piraso ng itlog. Marami ito ngunit marami rin silang papakainin ni tatay. Walang kasiguraduhan sa bawat araw kung anong naghinihintay para sa kanila.

Kumakain sila ng tanghalian nang tinawag ang kanilang atensyon ng tila malalagong boses na nagsisigawan sa labas. Agad silang naintriga sa nangyayari kaya’t tinignan nila ito. Laking gulat nila nang makita si Mang Karding na nakatumba sa kalsada. Ayon sa mga kapitbahay, pilit daw niyang iginigiit na kailangan niyang lumabas upang magtinda ng isda para may maipakain sa kaniyang pamilya. Ngunit sinabi ng mga awtoridad na maghintay na lamang daw sa ayuda dahil darating din ito. Nagsagutan sila hanggang sa matumba si Mang Karding sa pagkakatulak ng isa sa mga armadong pulisya.

Nang makita ni Sally iyon, hindi niya lubos maisip na darating sila sa ganitong punto. Kailangan ba talagang makipaglaban sa kapwa Pilipino? Hindi niya alam kung saan siya kakampi. Ang gulo ng lahat. Pero ang mahalaga, may nakakain sila sa ngayon.

Siyam.

Siyam na oras na ang nakalilipas nang sinabi ni Sally sa kaniyang sarili na tutulog na siya ngunit narito siya ngayon, nakatulala sa kawalan. Nakikita niya ang mahuna nilang kisame na wari'y bibigay na. Pero ayaw na niyang isipin pa na baka masira ang kanilang bahay at lalong wala silang matuluyan. Kaya naman bumangon siya at dumungaw sa may bintangana. Ang sarap titigan ang buwan kasabay ng mga bituing kumikislap sa langit. Sa pagtanaw dito, pakiramdam niya kaya niyang mangarap hanggang sa tayog na kaya niyang abutin tulad nga ng sinabi ni titser Amy. Napuno muli siya ng pag-asa. Walang atrasan sa buhay na ito kaya magpapatuloy siya.

Ngunit lahat ng ito'y muling gumuho nuong bigla siyang makarinig ng isang putok ng baril. Agad siyang nagtago. Ramdam niya ang pagpatak ng pawis mula sa kaniyang noo. Ang malakas at mabilis na pagtibok ng kaniyang puso ang tanging dinig sa buong silid. Ano iyong narinig niya? Nais niyang malaman kaya't dahan-dahan siyang sumilip muli upang masilayan. Ang dilim ng paligid at tanging liwanag ng buwan lamang ang nakikita niya ngunit hindi siya nagkakamali nang makita niya ang isang lalaking nakabulagta sa kalsada. May nagkapatayan kaya sa kanila? Ngayon pa talaga sa panahon ng krisis?

Maaaring narinig din ng kanilang mga kapitbahay ang putok ng baril kaya't nagsilabasan sila upang makita kung ano ang nangyari. Maya maya pa'y nanayo ang mga balahibo ni Sally nang marinig niya ang isang babaeng sumigaw ng, "Kardiing!" Hindi niya alam kung maiiyak siya, malulungkot, matatakot o magagalit. Lahat ng emosyon na ito, sinubukan niyang itulog na lamang.

Kinaumagahan, napag-alaman nilang binaril di umano si Mang Karding ng mga nakaaway na armadong pulisya. Ngunit ayon naman sa kanila ay wala silang kinalaman dito at nasa kabilang baryo sila nang mangyari ang insidente. Wala na si Mang Karding pero naguluhan si Sally sa mas napakaraming bagay. Ano ba ang totoo? Hindi kaya ang mga armadong pulisyang ito ay pareho sa mga armadong pulisyang sumira sa mga tirahan nila noon?

Sampung.

Sampung piso na lamang ang natitira sa pera ng ama ni Sally mula sa huling tinda niyang street food. May pagkain pa ngunit hindi nila alam kung hanggang kailan ito tatagal at hindi rin nila alam kung saan sila dadalhin ng sampung pisong ito. Patuloy na nababalisa si Sally, nag-iisip at nag-aalala dahil sa lockdown na ito. Lahat ng sinubukan niyang limutin, nakulong muli sa apat na sulok ng kanilang bahay. Tila iginagapos siya. Wala siyang kawala sa buhay na hindi niya ginusto.

Ngayong hindi pa tanaw ni Sally ang pag-asang matatapos ang quarantine, dalangin kong sana'y dumating na ang ayudang ipinangako sa kanila. Ito nalang ang natitira niyang pag-asa.

“
Rather than surfing the internet
and watching the television,
this girl loves to help her parents in doing
the chores such as washing and
drying up their clothes.

-Adler Mendoza
”

Tinimbang Ngunit Kulang

ni Vlademier Casilla, 17

Hindi maikukubli na ang kababaihan ay nasa harap ng linya sa laban natin kontra COVID-19. Subalit dahil sa di-pagkakapantay-pantay ng mga kasarian, pati na rin sa estado ng buhay, mas tumitindi ang mga suliranin na kanilang nararanasan sa kasalukuyan. Kaya naman, sa patuloy ang pag-apekto ng pandemyang ito sa kalusugan, karapatan, at kalayaan ng mga tao, ang kababaihan ay mas lalong nahihirapan.

Ang kababaihan ay mas lamang sa pagbibigay ng bayad na pangangalaga sa mga taong may COVID-19. Bukod dito, marami rin sa kanila ang nagbibigay ng walang kapantay na pangangalaga kahit na walang kalakip na kahit anong halaga.

Marami pang ibang mahahalagang papel na ginagampanan ang mga babae sa gitna ng pandemya. Sa katunayan, ayon sa Philippine Statistics Authority, ang kababaihan ay kumakatawan sa 97 porsiyento ng mga medical lab technician at 94 porsiyento ng mga lisensiyadong propesyonal tulad ng mga nurse. Sila rin ang bumubuo sa 93 porsiyento ng mga child care worker, 85 porsiyento ng mga kasambahay, 82 porsiyento ng mga tagalinis sa ating mga ospital at gusali, at 76 porsiyento ng kahera. Dahil dito, nararapat lamang na isaisip natin ang kababaihan sa paglulunsad ng mga adhikaing may kinalaman sa pagkitil ng pandemya, tulad ng pagpigil sa ikalawang bugso ng impeksiyon.

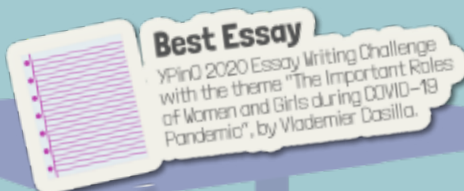
Nagbabanta ang COVID-19 na mas palalain pa ang lupaypay nang kondisyon na kinakaharap ng mga kababaihan. Maaari itong magdulot ng mas mabibigat pang mga pasanin sa kanila. Kung iisipin, bago pa man ang pandemya, marami nang kababaihan ang nagpapagal sa mga trabahong may mababang kita, tulad ng kasambahay, manggagawang impormal, at tintera sa kalye. Bukod pa ryan ang mga gawaing pantahanan na karaniwang pinapasan ng kababaihan nang walang kaukulang bayad.

Mas umiigting ang mga dalahing responsibilidad ng kababaihan lalo na sa panahon ng krisis. Bunsod din ng walang tigil na pananalasa ng pandemya ang pagkawala ng hanapbuhay ng ilang kababaihan at kakulangan ng mga serbisyong pangkalusugan na kanilang natatamasa. Nariyan din ang pagsasara ng ilang mga paaralan at dahil dito, nadagdagan ang kanilang responsibilidad sa pag-aalaga at pag-aasikaso sa kanilang pamilya.

Kung titimbangin ang lakas, pag-asa at determinasyon ng kababaihan sa kabila ng pandemya ay lumiliglig ito sa nag-aalab na puso nila sa pagganap nila sa iba't ibang papel na mayroon sila sa loob at labas ng kanilang mga tahanan. Ngunit tila sa kabila ng mistulang pagkayod-kalabaw nila ay hindi parin sapat ang mga karapatan at pribilehiyo na natatamo ng isang babae na kailanma'y hindi lang basta isang babae.

Lahat tayo ay makikinabang kung kikilalanin nang husto ang mga responsibilidad na ginagampanan ng bawat mamamayan, lalo't higit ng kababaihang walang-pagod na gumaganap sa napakaraming papel sa ating lipunan kahit pa sa gitna ng krisis, lalo na ang mga frontliner na patuloy na binabaka ang mga hirap na dala ng pandemya habang dinadala ang mga responsibilidad na kakabit ng personal nilang buhay. Nararapat lamang na handugan natin sila ng taos-pusong pasasalamat sa patuloy nilang pagmartsa tungo sa unang hanay upang mapanatili ang kanilang kaligtasan.

Hold Tight

More than anything that I received from the national government, which I am truly grateful for, I think that the support from my family and friends helped me not only physically and mentally but also my social wellbeing. The mere fact that you know you have this support system behind you, you know you can survive not only in this pandemic but anything that will come in your way. Together, we will survive COVID-19, as one nation.

-Jonel Mendoza

short
stories

Artwork by Sed Belonguel

Maikling Kwento

ni Izza Mae De Guzman

Madilim pa ang langit at ang pamilyar na lamig ng umaga ay bumabalot sa katawan ng dalaga. Isang normal na araw para sa kaniya. Kasabay ng tunog ng kuliglig sa labas ng tagpi-tagping bahay ng pamilya nila, at ang ingay ng mga sasakyang dumadaan sa taas ng tulay, ito ang normal na buhay na araw-araw na tinatahak nila.

“Papa, kailangan daw nating magsuot ng face mask. Kailangan rin po ng alcohol,” aniya sa ama na naghahanda para sa isang buong araw na pagkakargador sa palengke.

“Para saan yung pesmask, anak?” tanong ng amang walang alam sa kumakalat na pandemya.

Bago pa man makasagot ang dalaga ay tumigil ang musika sa radyo na nagsisilbing buhay sa kanilang munting tahanan. Isang balita ang pumalit dito at tila hindi na kailangan pang ipaliwanag ng anak kung bakit kailangan nilang protektahan ang sarili nila.

“Simula Marso 26 ay idineklara na nga po ng pangulo na ang bansa ay sasailalim sa community quarantine. Ito ay magtatagal hangang sa ika-15 ng Abril sapagkat patuloy ang pagtaas ng kaso ng COVID 19 sa bansa. Ang mga establisyimento ay pansamantalang isasara, kabilang ang mga maliliit na tindahan. Pinapayuhan ang lahat na iwasan muna ang paglabas ng tahanan.”

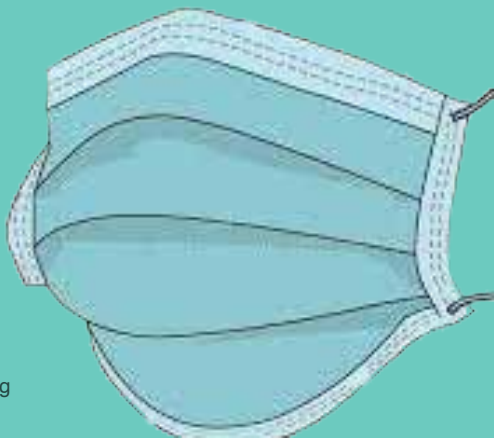
Tila natahimik ang mag-ama. Ang dalaga ay nababahala sa pang-araw-araw nila, habang ang haligi ng tahanan ay nangangamba kung maprotektahan pa sila ng tagpi-tagping bahay nila sa ilalim ng tulay.

“Pa, bili tayo ng facemask,” aniya.

“Magkano ‘yun, nak?” tanong n’ya habang inaalala kung may natira pa bang pera mula sa pagkakargador niya.

“Barya lang siguro ‘yun, pa,” sagot niya.

“Ganun ba? Sige, ibibili kita. Eh yung alcohol, ‘nak?”

Nais mang sagutin ng dalaga ang tanong ng kanyang ama, ay nakikita nito ang hirap sa mukha ng butihing tatay. Mahirap ang pera at kahit piso ay malaking bagay sa kanila.

“H-hindi ko po alam.”

Ito na ang huling araw na maaaring pumasok ang kanyang ama sa trabaho sa palengke nang walang quarantine pass. Bawat araw ay mas nililimitahan ang tao na pwedeng magtrabaho dito. Walang kasiguraduhan. Maaaring isang araw ay matanggal sa pinagkakakitaan, pero pinagbubuti niya para sa nag-iisang anak na naghihintay sa kanya.

“Pare,” tawag ng may-ari ng pwestong pinagtatrabahuhan niya. Tinignan niya ito at ngumiti. Matapos ay nagpatuloy siya sa pagbubuhay ng banyera ng isda. “Pare,” tawag muli nito. Sa pagkakataong ito ay itinigil niya ang ginagawa at lumapit sa amo.

“Tatapusin ko lang po ito,” sabi niya habang nakangiti.

“Pasensya na, pero kailangang bawasan ‘yung mga tao dito sa palengke eh,” sabi ng amo. Nabura sa kanyang labi ang ngiti na kanina’y dala. Alam niyang maaaring mangyari ito, pero hindi niya alam na ganito kaaga.

“P’re naman... matagal na ‘ko dito. Alam mong may anak ako,” pagmamakaawa niya. Umiling lamang ang amo at inabot ang isang daan na magiging huling sweldo niya. Hindi niya mapigilang lumuha habang iniisip ang anak. Paano na siya?

“Anak,” pagbati niya sa anak na naghahain ng isang platong kanin at kamatis sa lamesa. “Nakabili na ako ng pesmask. Pasensya ka na, walang alcohol, ‘nak. Masyadong mahal.”

Hindi mawari ang ngiti sa labi ng dalaga. Alam niyang mapo-protektahan nito ang ama. “Yey! Lagi mo pong suotin kapag nagtatrabaho ka, papa.” Hindi sumagot ang kanyang ama, at sa mga mata pa lang nito ay alam na ng dalaga ang dahilan sa kabila ng ganitong reaksyon. “Papa?” tawag niya.

“Pasensya na anak,” sabi nito at lumuha sa harap ng kanyang anak. “Wala nang trabaho si papa.”

Nadurog ang puso ng anak para sa haligi ng tahanan na mag-isang nagtataguyod para sa pang-araw-araw nila. Wala nang mas sasakit pa na makita ang magulang na tumatangis dahil sa hirap ng buhay. Wala siyang magawa kundi yumakap habang iniisip: “Paano na kami?”

“Sa ilalim ho kami ng tulay nakatira, ma’am,” nag mamakaawa niyang sabi sa babaeng nagtatrabaho sa sangay ng gobyerno. “Parang awa n’yo na po, dalawang araw nang hindi kumakain yung anak ko.”

“Pasensya na po talaga, wala po kayong I.D. kahit isa. Wala rin ho kayong dokumento na maipakita. Hindi po namin kayo pwedeng bigyan ng ayuda.”

“Papa, gutom na po ako,” pagmamakaawa ng anak na nakaupo sa kahoy na nagsisilbing silya para sa kanila. Muli ay hindi niya napigilang lumuha sa harap ng anak. Gutom na rin siya, pero mas naaawa siya sa anak na kahit tinapay ay wala siyang maipakain.

Lumampas na ang ika-15 ng Abril, matagal nang ubos ang isang daang sweldo niya. Walang tulong na lumalapit sa kanila, at hindi rin sya nakakuha ng kahit piso mula sa mahabang pila kanina.

“Anak, bukas. Pangako, makakakain na tayo.”

“Gusto kitang tulungan, papa.”

Mas lalong nalukot ang kanyang mukha. Ayaw niya ang ideyang sinabi ng kanyang anak. Hindi niya kayang masikmura na makita ang anak na naghahanap-buhay dahil hindi niya maitaguyod ito. Pero wala siyang magawa. Ayaw niya man ay kailangan niya ang tulong ng anak.

“Susubukan kong bumalik ng palengke,” ani ng ama. Tumango naman nang nakangiti ang dalaga. Nilinis niyang mabuti ang sarili niya sa pagbabakasakaling kapag malinis siya ay may tatanggap sa kanya kahit kinse anyos lamang siya.

“Susubukan kong maghanap ng trabaho sa taas ng tulay, papa. May malaking tindahan po dun. Baka kailangan nila ng tauhan,” aniya nang malawak ang ngiti. Ngumiti pabalik ang ama sa kanya, alam niyang hindi ito masaya, pero wala itong ibang sinabi dahil kailangan nila ito ngayon.

Umakyat siya sa taas ng tulay, suot ang pinakamaayos na damit na ilang taon na sa kanya. Sa loob ng ilang taon ay hindi siya nakaranas ng bagong gamit dahil hindi ito kaya ng pera na kinikita ng ama. Isangdaan isang araw na pilit nilang pinagkakasya sa pagkain nila. Idagdag pa ang munting baon ng anak kapag pumapasok sa eskwela.

Nakarating siya sa tapat ng malaking tindahan. Sumilip siya rito at nakita niya ang matandang dalaga kasama ang isa pang babae. Nakita rin siya ng matanda at agad siya nitong tinaasan ng kilay.

“Bawal mamalimos dito, hija,” sabi nito.

Nakatanggap man ng panlalait ay piniliit niyang ngumiti. “Maghahanap po sana ako ng trabaho,” aniya. Nagtinginan ang dalawang babae at sabay na mahinang tumawa.

“Nako! Baka imbis na bumili ‘yung mga tao sa ‘min eh lalo pang lumayo!” pagalit na sabi nito habang lumalapit sa kanya. “Umalis ka! Baka magnakaw ka pa!”

Hapon na, gutom na gutom na ang sikhura ng dalaga na bigong makahanap ng trabaho. Nanghihina na rin ang katawan niya. Kasabay nito ay ang pagbukas ng yerong nagsisilbing pinto nila. Nandito na ang kanyang ama.

“Anak, pasensya na. Susubukan ko ulit, bukas,” sabi nito.

“A-ako rin po...”

Isang panibagong araw. Alas-singko ng umaga. Ang pamilyar na hangin ay yumayakap sa katawan ng ama. Nandito rin ulit ang ingay ng kuliglig na mula sa ilog na malapit sa kanila. Pero ngayon ay may nag-iba.

Hindi na muling maibabalik sa dati ang umaga niya.

Ang haligi ng tahanan ay muling lumuluha, dahil ang kanyang minamahal na dalaga ay hindi na humihinga.

“Hindi nga tayo pinatay ng pandemya. Pero kinuha ka naman ng kahirapan sa’kin.”

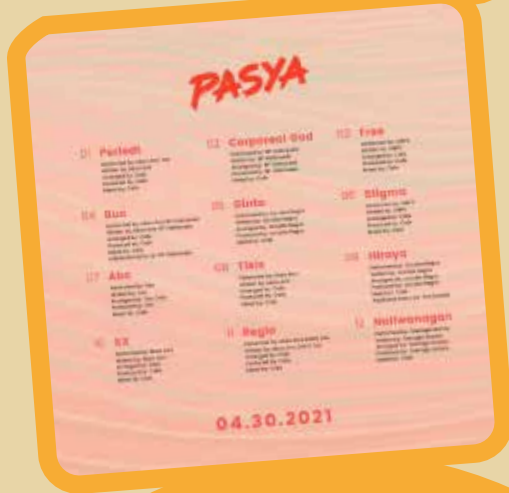

There is no such word as lockdown when it comes to the agriculture sector that hopes to offer food in every home amidst the current pandemic. Being the Golden Grains City of the South, most Calapeños are engaged in agricultural activities to ensure that enough rice would reach every home. In the photo, Juanito Garcia, a resident of Barangay Puting Tubig, is busy roaming with his hand-tractor in preparing the rice field for another season of planting. He doesn't have any worries about the scorching heat of the sun. What keeps him going is the hope that he could provide something for his family and for other people.

-Adler Mendoza

Listen to Pasya Music Album!

Pasya Music Album is a result of a unique arts-for-advocacy collaborative process between the storytellers and songwriters and is made possible through Women's Global Network for Reproductive Rights (WGNRR) in collaboration with Filipino Freethinkers (FF) and Philippine Safe Abortion Advocacy Network (PINSAN), and with support from Safe Abortion Action Fund (SAAF) and Abortion Conversations Projects (ACP). It can be streamed and downloaded for free:

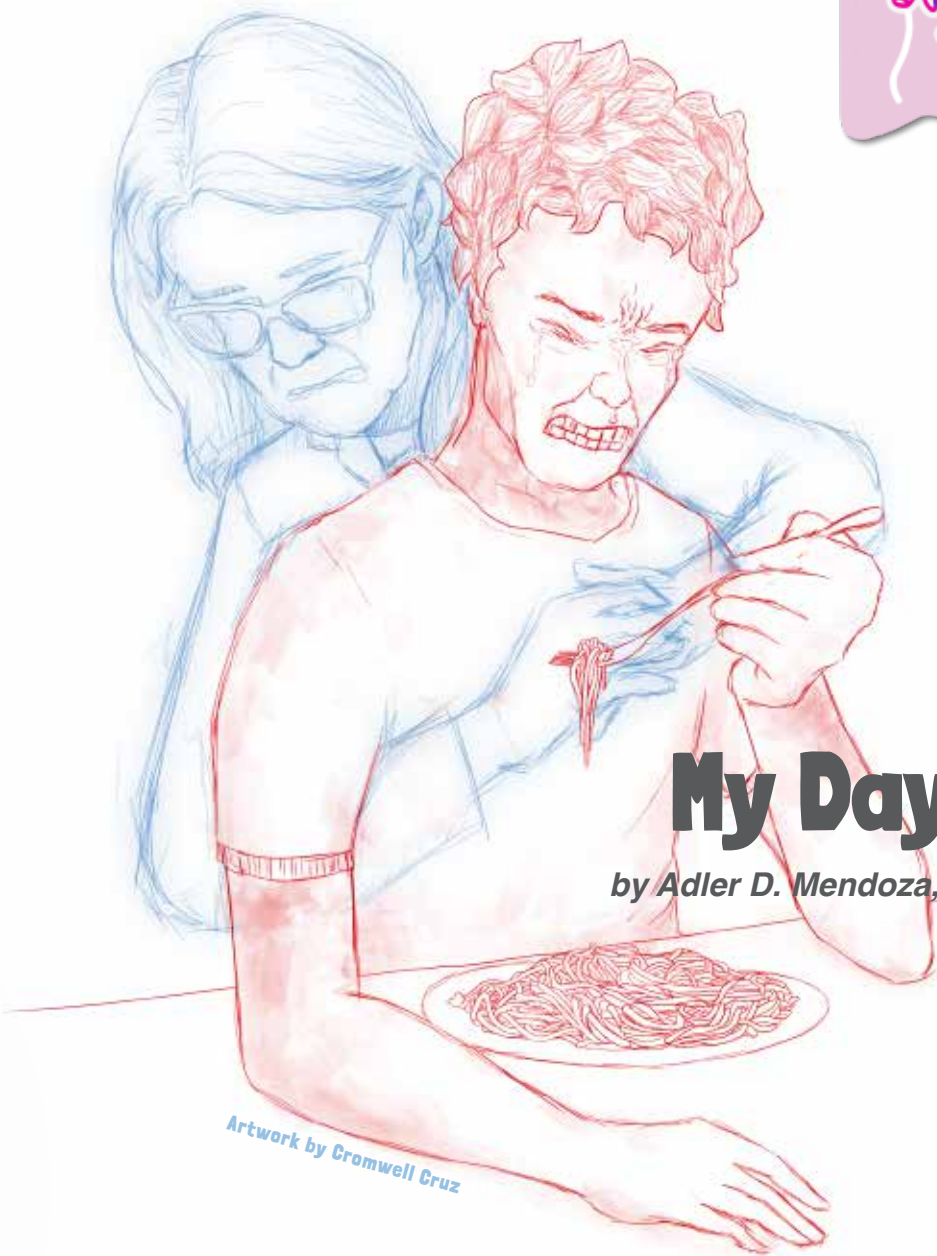
SoundCloud: <https://soundcloud.com/pasyamusicph>

WGNRR Youtube Channel: <https://bit.ly/2PNQDaL>

For more information on Pasya Music Album, like and follow its

Facebook Page: <https://www.facebook.com/pasyamusicph>

Visit its **website:** <https://pasya.decriminalizeabortion.ph>

My Day

by Adler D. Mendoza, 18

Artwork by Cromwell Cruz

Pangarap ng karamihan na yumaman: bilhin ang mga gustong gamit, kumain ng masasarap, humiga sa malambot na kama, at mag-relax sa balkonahe habang kumakain ng almusal. Pero hindi ko pinangarap ang mga bagay na 'yun. Agad na akong namulat sa karangyaan. Iniwang daddy itong malaking bahay para sa amin ni mommy after he died last year. Kaya bilang nag-iisang anak, nae-enjoy ko ang mga bagay na gusto ko. Malaki rin kasi ang kinikita ni mommy as a pulmonologist. Professor rin si mommy sa University of the Philippines kung saan siya grumaduate.

Bilang doktor, minsan ko lang siya makita sa bahay... mga dalawang beses sa isang linggo o minsan isang beses kasi sa Manila pa siya nakabase na sobrang layo sa Bulacan. Sinabi ko sa kaniya na tumigil muna sa pagtatrabaho dahil sa banta ng virus. Pero ang sabi niya palagi sa akin mas kailangan siya ng mga tao at ng bansa ngayon. Nasa puso talaga niya ang paglilingkod sa bayan. Bumabawi naman siya sa akin sa mga panahong nasa bahay siya. Ipinagluluto niya kasi ako ng ipinagmamalaki niyang carbonara.

"Adrian, I made you this", sabi ni Mommy habang inaabot ang isang platong carbonara.

"Thanks, mom. You're always my best chef."

"Oops. Why not take some photos first and post it on your 'My Day'."

"You really know my hobby."

"I'm your mom. I know everything. Oh! By the way, I have to go. Ingat. May pagkain sa ref. Magluto ka na lang. Kahit wala pa si manang, maging independent ka. Lockdown pa rin kasi sa probinsiya nila. Titingnan ko na lang ang 'My Day' mo to check if okay ka. Keep me updated lagi ha."

"Okay mom," at hinalikan ko siya.

Umalis na si mommy. Kinuha ko ang phone ko, took photos of my carbonara and uploaded them sa aking "My Day."

Nang matapos na akong kumain, pumunta ako sa may balkonahe. Nakakarelaax kasi talaga 'pag nakikita ko ang ulap at ang mga puno. I opened my phone and opened my chat heads. I received a lot of messages from my classmates about our online class.

“Tapos ka na sa math?”

“Meron ka nang essay?”

“Nai-submit mo na ang article mo?”

As a competitive first year college student, nagawa ko na lahat ng requirements for the week. Sabi kasi ni mommy dapat gawin ko na agad ang mga iyon. And luckily, mabilis yung WiFi sa bahay.

Mga ilang minuto ang lumipas, pumunta ako sa kwarto dahil medyo nahihilo ako. Binuksan ko muli ang phone at nag-“My Day”. Hindi ko namalayan na nakatulong na ako sa kama.

Nagising na lang ako nang may tumawag sa phone ko—si mommy natawag. Agad ko namang sinagot, “bakit po ma?”

“Hindi muna ako makakauwi next week. Sobrang daming pasyente e.”

“Okay lang po mommy. Kaya ko na po ang sarili ko. Medyo maalam na naman po ako magluto.”

“Sige. If need mo ng money, kuha ka na lang sa kwarto ha. Ingat ka.”

Agad namatay ang phone at parang nagmamadali si mommy dahil siguro madami talaga ang pasyente.

Sa mga sumunod na araw, umikot lang ang mundo ko sa pagkain, panonood ng TV, pag-aral, pagtulog at pag-internet. Tuwing hapon, nag-uusap kami ni mommy through video call. Laging nakasuot ng Personal Protective Equipment (PPE) si mommy as a safety measure. Hindi ko napansing almost three weeks na si mommy na hindi nakakauwi. Doon na ako natakot.

“Mom, bakit hindi ka pa nauwi?”

“Madaming pasyente eh.”

“Kailan ka po ba uuwi?”

“Hindi ko din alam.”

Hindi niya rin alam. Pataas nang pataas ang kaso ng COVID-19 sa Manila. Napanood ko rin sa news na nagkakaubusan na ng PPE sa mga hospitals sa bansa. Madami na ring doktor at nurse ang nagkakaroon ng virus. Natakot ako para kay mommy. Natakot na rin ako sa bahay. Nakakatakot ang mag-isa.

Kinabukasan, nag-video call na muli kami ni mommy. Nagulat ako kasi hindi siya naka-PPE at mayroon ding oxygen si mommy. Imbes na “kumusta” ang bungad niya ay, “positive ako anak,” sabay tulo ng luha mula sa kanyang mga mata. Kinabahan ako. Nanghina ako.

“Anak, may COVID ako.”

“Pa..paano yan ma?”, pautal-utal kong bigkas.

“I’m fine. Inaasikaso ako ng mga kapwa ko doctors. You don’t have to worry so much.”

“Mommy, hindi kita madadalaw. Hindi ako puwedeng lumabas.”

“Ayos lang, Adrian. Magma-”My Day” na lang ako para updated ka sa akin (sabay tawa). Ikaw lang makakakita ng mga mga uploads ko.”

“Mom, nakakapagbiro ka pa ng ganyan. Ingat po kayo lagi. Kumusta na po kayo?.”

“I’m good Adrian. ‘Low-bat’ na pala ang phone ko. Mamaya kita ulit tawagan ha.”

“Ingat po mommy.”

Natapos na ang tawag. Natulala ako at umiyak. Wala akong magawa. Sobrang layo niya sa akin. Icha-chat ko na muli sana si Mommy kaso nakita ko ang “My Day” niya,

“Day 1 as a COVID-19 patient. I’m fine, Adrian. I am breathing”, na may selfie niya na nakangiti habang nakahiga siya sa hospital bed.

Araw-araw na si mommy nagma-”My Day” na may picture niya para maging updated ako. Huwag na raw akong mag-reply at tumawag kasi baka ma-low battery siya. Hindi daw siya puwedeng magpalakad-lakad para mag-charge.

“Day 2: love watching TV. The movie was good. I’m breathing. Nothing to worry about, Adrian.”

Kahit na sabihin ni mommy na huwag akong mag-alala, nandoon pa rin ang takot ko na baka lumala ang sakit niya. Minsan na lang din ako kumain.

“Day 3: Nilalagnat ako ngayon. Pero okay lang. I am breathing.”

May sintomas na si mommy ng sakit. Kitang-kita ko sa kanyang mga mata na lumalaban siya sa sakit na nadarama niya.

“Day 4: I am breathing pero nahahirapan ako.”

Hindi na ako makapag-isip nang tama. Nag-aalala na ako nang sobra. Wala na akong ganang kumain. Hindi ko na nagagawa ang mga requirements sa school.

“Day 5: I’m good. I am watching TV. Nahahirapan pa rin akong huminga.”

Hindi ako makatulog. Kahit ilang beses ko pilitin na makatulog, hindi ko magawa. Natatakot ako nang sobra.

“Day 6: *coughs* I can hardly breathe, Adrian. But I’m okay. The doctors keep on updating and checking me. Btw sleep and eat well. You probably miss my carbonara.”

Miss ko na ang lahat. I couldn’t sleep and eat well. I couldn’t. I literally couldn’t.

“Day 7: The doctor decided to put a hose in me. I am breathing but I can’t speak. I have to be honest; it’s getting worse. Stay strong. Kaya ko ito.”

Araw-araw na lang akong umiiyak. Idinalangin ko na sana ay marinig kong muli ang matamis niyang boses.

“Day 8: If you want to make carbonara, here’s the recipe. I made this on my first day here at the hospital. I think this is the time...”

Hindi na mukha ni mommy ang nakita ko sa “My Day” niya, kundi isang papel.

Kinabukasan, supposedly Day 9 na dapat ng post ni mommy. Wala akong nakitang “My Day”. Nangamba ako. Hindi na ako mapakali. Tinawagan ko si mommy pero walang nasagot. Paikot-ikot na ako sa bahay. Naluluha na ako. Tinawagan ko ang hospital pero walang nasagot. Wala naman akong kakilala sa hospital na iyon.

I spent my whole day calling my relatives kung may contact ba sila kay mommy. Pero wala. Wala. Wala na rin akong lakas. Nanghihina na ako.

Suddenly, tumunog ang phone. “Condolence,” chat ni Kenneth, ang aking bestfriend.

“Anong sinasabi mo?”, ani ko.

“Hindi mo alam? Tingnan mo ang post ng UP-PGH sa FB.”

Agad ko itong hinanap sa Facebook kung totoo nga ba. Nangatal ako at kinakabahan.

Nang makita ko ang post, napipi ako bigla.

We honor these Filipino heroes who died, so we all may live.

Thank you for bravely standing on the front lines, our medical heroes!

Dr. Feliza M. Lopez, Pulmonologist, Philippine General Hospital

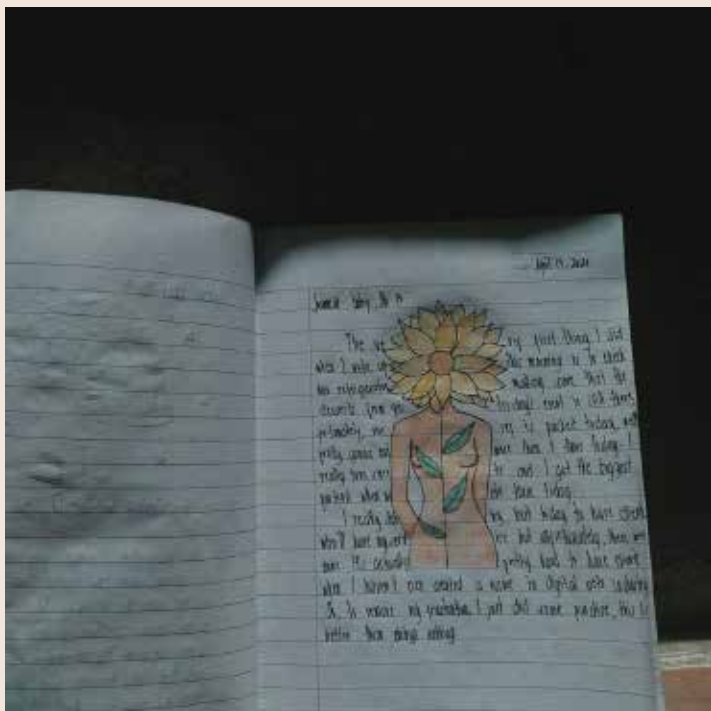
We send our sympathies and prayers to their families and loved ones.

Let us continue praying for all our medical and non-medical frontliners.

Tama ba ang nakikita kong pangalan? Hindi. Hindi maaari. Hindi na ako naiyak. Ubos na ang luha ko. Alam kong tapos na ang paghihirap na pilit niyang ininda. Kung nasaan man siya, proud ako bilang anak niya dahil sa nagawa niya.

Narinig ko bigla ang tunog ng alarm clock. Napanaginipan ko na naman si mommy. Isang buwan na ang nakalipas nang mawala si mommy pero napanaginipan ko pa rin siya. Agad akong bumangon. Naghilamos. Nag-toothbrush. Pumunta ako sa kusina at sinimulan nang magluto ng carbonara gamit ang recipe na itinuro ni mommy.

Normally, I don't write things about myself, express how I feel, what I did, what I'm planning to do and what my late night thoughts are. I'm always reserved and silent. This pandemic entirely changed me. I once thought that writing in a diary is a waste of time, but ever since I started writing, it feels like I've made peace with myself, and realized that it was the peace that I've been looking for in my whole life.

-Clyren Tahamid

Marvelous Women of Pandemic

by Leonil Brian Orzal, 17

Captain Marvel is one powerful avenger. She can shoot photon energy blasts from her fists. She has mastered the ability to fly. She also possesses superhuman strength and durability for all the threats that she has to face. But way before she could smash through gigantic alien warships in just a couple of seconds and fly with her gamma radiation, her power was constrained. She used to wear an inhibitor on her neck. It was installed by the Kree people who had abducted and forced her to live with restraints and lies. After breaking free from confinement, she was reminded by a woman from her past life—someone she truly admires—that their job is not to fight wars but to end them.

Captain Marvel represents every single woman who has a lot of potentials to do great things but is forced to deal with a patriarchal society. She stands for those who are forced to endure the feeling of being inhibited by society instead of finding their true power and potentials, as well as those whose superpowers are limited due to the lack of interventions and opportunities being given to them.

Women partake in different crucial roles in society that are essential to everyone's survival, most especially during this pandemic. They are our mothers that provide comfort in our homes. They are our teachers that are ensuring children are receiving quality education. They are the essential workers that tirelessly provide us service. They are our leaders who lead us with compassion and brilliance.

Our lives are possible because of women. Women are here to contribute everything they could just to end this invisible war against COVID-19. And just like

Carol Danvers, also known as Captain Marvel, women are powerful even without superpowers. But it can never be denied that living in an unfair world where men primarily hold the power, authority, and privilege shackles the power that women hold. Women are seen as objects for men to dominate, oppress, and exploit. Women have been victims of sexual assault and aggression, abuse, violence, and negative gender role expectations.

Women comprise the majority of frontline healthcare workers in the world. Roughly 70 percent of the global healthcare workers are composed of women but even so, they still receive 28 percent less compensation than men (Boniol, Mclsaac, Xu, Wuliji, Diallo, & Campbell, March). In addition, only 25 percent of global leaders are women (Kemp, World Economic Forum, 2020) because they are stereotyped as “too emotional” for certain leadership positions.

With 2.6 million deaths and 119 million confirmed cases worldwide (WorldoMeter, 2021), surely we need women’s voices more than ever as we’ve witnessed that women leaders responded well in our fight against COVID-19.

This COVID-19 pandemic is not just a health crisis but is also a social and economic crisis. Establishments have been shut down, strict health standards and regulations have been imposed, demand for medical supplies and food products has increased, and jobs have been lost. In the Philippines alone, 14 million single mothers have already lost their jobs (World Vision, 2021). Unfortunately, this jeopardizes some families’ access to basic healthcare, including nutrition services for women and children.

A time like this could further exacerbate gender inequalities or violence that leaves women under poorer conditions and with higher risks. In fact, there have been plenty of reports about rising domestic violence as couples and families are forced to stay at home together (World Health Organization, 2021).

Yet, despite all these agonizing hurdles women have to face every day, they still keep standing their ground. This does not mean, however, that we cannot do anything to help improve their conditions.

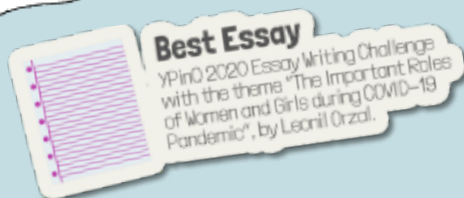
As Captain Marvel once said as she was challenged to a hand-to-hand combat, “I have nothing to prove to you.” Women don’t need to prove anything just to be treated right. Since time immemorial, they’ve been fighting with one arm behind their backs. What happens when they’re finally set free?

Government institutions should lead the battle for women's empowerment and gender equality and they can do it by (1) ensuring right awareness especially to the world's most impoverished women confined to being a housewife, (2) requiring 50 percent of leadership positions for women, (3) forming grassroots women's organization, federations, and cooperatives with sustainable advocacies for mutual empowerment, (4) establishing a visible presence of women as economic players of the community, (5) providing opportunities of formal education for hundreds of millions of women, (6) making health services affordable as it is a fundamental human right for women and their children, and (7) persecuting gender-based violence (Coonrod, 2011).

Appreciating the importance and the notable contributions of women amid the pandemic will not shield them from their oppressors. Even standing ovations won't feed them. Neither will tributes be enough to equally repay their efforts and sacrifices. As the virus continues to spread, the government should ensure that systems are built to support women and give them the power to lead by giving them more opportunities.

Women of today can be the new faces of global health while girls around the globe will continue to look up to them with eyes wide open and with high hopes as they see the faces that provide education, service, and comfort to others—the same faces that lead people with compassion and brilliance and choose to devote their lives for the good of the many. Women may not have superhuman abilities like shooting photon energy blasters through their fists as Captain Marvel does, but they are indeed marvelous.

short
stories

Artwork by Sed Belonguel

Short Story

by Reniel Cena

Madilim pa ang langit at ang pamilyar na lamig ng umaga ay bumabalot sa katawan ng dalaga. Isang normal na araw para sa kaniya. Kasabay ng tunog ng kuliglig sa labas ng tagpi-tagging bahay ng pamilya nila, at ang ingay ng mga sasakyang dumadaan sa taas ng tulay, ito ang normal na buhay na araw-araw na tinatahak nila.

“Papa, kailangan daw nating magsuot ng face mask. Kailangan rin po ng alcohol,” aniya sa ama na naghahanda para sa isang buong araw na pagkakargador sa palengke.

“Para saan yung pesmask, anak?” tanong ng amang walang alam sa kumakalat na pandemya.

Bago pa man makasagot ang dalaga ay tumigil ang musika sa radyo na nagsisilbing buhay sa kanilang munting tahanan. Isang balita ang pumalit dito at tila hindi na kailangan pang ipaliwanag ng anak kung bakit kailangan nilang protektahan ang sarili nila.

“Simula Marso 26 ay idineklara na nga po ng pangulo na ang bansa ay sasailalim sa community quarantine. Ito ay magtatagal hangang sa ika-15 ng Abril sapagkat patuloy ang pagtaas ng kaso ng COVID 19 sa bansa. Ang mga establisyimento ay pansamantalang isasara, kabilang ang mga maliliit na tindahan. Pinapayuhan ang lahat na iwasan muna ang paglabas ng tahanan.”

Tila natahimik ang mag-ama. Ang dalaga ay nababahala sa pang-araw-araw nila, habang ang haligi ng tahanan ay nangangamba kung mapropektahan pa sila ng tagpi-tagging bahay nila sa ilalim ng tulay.

“Pa, bili tayo ng facemask,” aniya.

“Magkano ‘yun, nak?” tanong n’ya habang inaalala kung may natira pa bang pera mula sa pagkakargador niya.

“Barya lang siguro ‘yun, pa,” sagot niya.

“Ganun ba? Sige, ibibili kita. Eh yung alcohol, ‘nak?”

Nais mang sagutin ng dalaga ang tanong ng kanyang ama, ay nakikita nito ang hirap sa mukha ng butihing tatay. Mahirap ang pera at kahit piso ay malaking bagay sa kanila.

“H-hindi ko po alam.”

Ito na ang huling araw na maaaring pumasok ang kanyang ama sa trabaho sa palengke nang walang quarantine pass. Bawat araw ay mas nililimitahan ang tao na pwedeng magtrabaho dito. Walang kasiguraduhan. Maaaring isang araw ay matanggal sa pinagkakakitaan, pero pinagbubuti niya para sa nag-iisang anak na naghihintay sa kanya.

“Pare,” tawag ng may-ari ng pwestong pinagtatrabahuhan niya. Tinignan niya ito at ngumiti. Matapos ay nagpatuloy siya sa pagbubuhay ng banyera ng isda. “Pare,” tawag muli nito. Sa pagkakataong ito ay itinigil niya ang ginagawa at lumapit sa amo.

“Tatapusin ko lang po ito,” sabi niya habang nakangiti.

“Pasensya na, pero kailangang bawasan ‘yung mga tao dito sa palengke eh,” sabi ng amo. Nabura sa kanyang labi ang ngiti na kanina’y dala. Alam niyang maaaring mangyari ito, pero hindi niya alam na ganito kaaga.

“P’re naman... matagal na ‘ko dito. Alam mong may anak ako,” pagmamakaawa niya. Umiling lamang ang amo at inabot ang isang daan na magiging huling sweldo niya. Hindi niya mapigilang lumuha habang iniisip ang anak. Paano na siya?

“Anak,” pagbati niya sa anak na naghahain ng isang platong kanin at kamatis sa lamesa. “Nakabili na ako ng pesmask. Pasensya ka na, walang alcohol, ‘nak. Masyadong mahal.”

Hindi mawari ang ngiti sa labi ng dalaga. Alam niyang mapo-protectahan nito ang ama. “Yey! Lagi mo pong suotin kapag nagtatrabaho ka, papa.” Hindi sumagot ang kanyang ama, at sa mga mata pa lang nito ay alam na ng dalaga ang dahilan sa kabila ng ganitong reaksyon. “Papa?” tawag niya.

“Pasensya na anak,” sabi nito at lumuha sa harap ng kanyang anak. “Wala nang trabaho si papa.”

Nadurog ang puso ng anak para sa haligi ng tahanan na mag-isang nagtataguyod para sa pang-araw-araw nila, Wala nang mas sasakit pa na makita ang magulang na tumatangis dahil sa hirap ng buhay. Wala siyang magawa kundi yumakap habang iniisip: “Paano na kami?”

“Sa ilalim ho kami ng tulay nakatira, ma’am,” nag mamakaawa niyang sabi sa babaeng nagtatrabaho sa sangay ng gobyerno. “Parang awa n’yo na po, dalawang araw nang hindi kumakain yung anak ko.”

“Pasensya na po talaga, wala po kayong I.D. kahit isa. Wala rin ho kayong dokumento na maipakita. Hindi po namin kayo pwedeng bigyan ng ayuda.”

“Papa, gutom na po ako,” pagmamakaawa ng anak na nakaupo sa kahoy na nagsisilbing siya para sa kanila. Muli ay hindi niya napigilang lumuha sa harap ng anak. Gutom na rin siya, pero mas naaawa siya sa anak na kahit tinapay ay wala siyang maipakain.

Lumampas na ang ika-15 ng Abril, matagal nang ubos ang isang daang sweldo niya. Walang tulong na lumalapit sa kanila, at hindi rin sya nakakuha ng kahit piso mula sa mahabang pila kanina.

“Anak, bukas. Pangako, makakakain na tayo.”

“Gusto kitang tulungan, papa.”

Mas lalong nalukot ang kanyang mukha. Ayaw niya ang ideyang sinabi ng kanyang anak. Hindi niya kayang masikmura na makita ang anak na naghahanap-buhay dahil hindi niya maitaguyod ito. Pero wala siyang magawa. Ayaw niya man ay kailangan niya ang tulong ng anak.

“Susubukan kong bumalik ng palengke,” ani ng ama. Tumango naman nang nakangiti ang dalaga. Nilinis niyang mabuti ang sarili niya sa pagbabakasakaling kapag malinis siya ay may tatanggap sa kanya kahit kinse anyos lamang siya.

“Susubukan kong maghanap ng trabaho sa taas ng tulay, papa. May malaking tindahan po dun. Baka kailangan nila ng tauhan,” aniya nang malawak ang ngiti. Ngumiti pabalik ang ama sa kanya, alam niyang hindi ito masaya, pero wala itong ibang sinabi dahil kailangan nila ito ngayon.

Umakyat siya sa taas ng tulay, suot ang pinakamaayos na damit na ilang taon na sa kanya. Sa loob ng ilang taon ay hindi siya nakaranas ng bagong gamit dahil hindi ito kaya ng pera na kinikita ng ama. Isangdaan isang

araw na pilit nilang pinagkakasya sa pagkain nila. Idagdag pa ang munting baon ng anak kapag pumapasok sa eskwela.

Nakarating siya sa tapat ng malaking tindahan. Sumilip siya rito at nakita niya ang matandang dalaga kasama ang isa pang babae. Nakita rin siya ng matanda at agad siya nitong tinaasan ng kilay.

“Bawal mamalimos dito, hija,” sabi nito.

Nakatanggap man ng panlalait ay pinilit niyang ngumiti. “Maghahanap po sana ako ng trabaho,” aniya. Nagtinginan ang dalawang babae at sabay na mahinang tumawa.

“Nako! Baka imbis na bumili ‘yung mga tao sa ‘min eh lalo pang lumayo!” pagalit na sabi nito habang lumalapit sa kanya. “Umalis ka! Baka magnakaw ka pa!”

Hapon na, gutom na gutom na ang sikmura ng dalaga na bigong makahanap ng trabaho. Nanghihina na rin ang katawan niya. Kasabay nito ay ang pagbukas ng yerong nagsisilbing pinto nila. Nandito na ang kanyang ama.

“Anak, pasensya na. Susubukan ko ulit, bukas,” sabi nito.

“A-ako rin po...”

I sang panibagong araw. Alas-singko ng umaga. Ang pamilyar na hangin ay yumayakap sa katawan ng ama. Nandito rin ulit ang ingay ng kuliglig na mula sa ilog na malapit sa kanila. Pero ngayon ay may nag-iba.

Hindi na muling maibabalik sa dati ang umaga niya.

Ang haligi ng tahanan ay muling lumuluha, dahil ang kanyang minamahal na dalaga ay hindi na humihinga.

“Hindi nga tayo pinatay ng pandemya. Pero kinuha ka naman ng kahirapan sa ‘kin.”

Pinaka-magandang natanggap ko ngayong
ECQ except sa ayuda syempre.
Natanggap ko po itong aso galing sa Ninang ko.
Nakyutan po ako kaya tinanggap ko po.
Pinangalanan ko po syang Nala.

-Kesha Milan

Women in the Frontline, Women in the Service

by Margaret Faye Aranzaso, 15

Women's empowerment aims to help boost women's self-worth, their ability to decide on their own, and push for social change not only for themselves but also for others. This, alongside the advancement of women's rights, has been the focus of many movements and initiatives in recent years. Organizations have been established, advocacies have been created, and laws meant to protect women have been enforced all in the hope of improving women's lives.

Thanks to these efforts, women now have more opportunities to show the world that they are capable of many things. And as we continue to deal with the COVID-19 pandemic, we are reminded of the many things women can do.

The Risk-Taker

According to the International Labour Organization (ILO), women compose about 70 percent of the healthcare workers who are putting their lives on the line during these trying times. Burdened by strenuous work, these women face the risk of getting infected with the said virus as part of their commitment to fighting for a COVID-free world.

Dr. Rasmia Lawi, municipal health officer at Piagapo, Lanao del Sur, is one of them. She is part of a group of health workers that travel to far-flung areas to help those who cannot afford to go to the hospital for medical consultations and treatments. In an interview with the World Health Organization, Dr. Lawi shared how committed she has remained despite having fears. "Now we are having a tough time dealing with COVID-19. It's tiring and terrifying at the same time but this is the life I've chosen. I'm grateful and proud of my staffs doing great service for the people despite having limited protective gear and risks to themselves. Our purpose in life actually saves lives," she said.

The Mother

Parents, particularly mothers, are stepping up to guide their children as they face the new normal. They teach them about the importance of proper hygiene, social distancing, and staying at home to reduce the risk of getting infected with the virus. They also teach kids how to be productive at home by giving them activities that they would enjoy, such as reading, drawing, crafting, and playing board games.

On top of these duties is their important role in ensuring that their children are not left behind as they turn to distance learning due to the pandemic. This leaves them the responsibility of guiding and teaching their school-age children. Moreover, many of these mothers are also working from home. Yet, they are doing their best to still be available for their children to help them understand the lessons and cope with the changes in how classes are conducted.

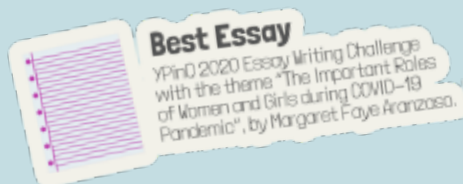
The Advocate

Women are also addressing their situations today by being advocates of their rights and letting their voices be heard to raise awareness on the difficulties women are experiencing amid the ongoing health crisis, including violence and problems concerning both physical and mental health.

In the Philippines, we have the General Assembly Binding Women for Reforms, Integrity, Equality, Leadership, and Action (GABRIELA), “a grassroots-based alliance of more than 200 organizations, institutions, desks, and programs of women all over the Philippines seeking to wage a struggle for the liberation of all oppressed Filipino women and the rest of our people.” Women-specific issues such as women’s rights, gender discrimination, violence against women and women’s health, and reproductive rights are some of the things the group vigorously tackles with its campaigns and initiatives.

Even young females are actively taking part in the pandemic response by raising awareness among their peers about how to protect themselves and their families from getting the virus, recommending actions they can take to prevent the disease from spreading rapidly across communities, and reaching out to fellow young people to form local support groups to deal with issues including stress, domestic violence, and adapting with the changes during the pandemic.

Women’s roles as mothers, frontliners, and advocates amid the pandemic just prove how important they are in society. They deserve our respect and support as they march to the frontline and continue serving humanity.

Girls and women of today really have a big role and influence to the community during this pandemic knowing that we can perform and accomplish multiple tasks to get through this crisis: reading for a continuous acquisition of knowledge, praying for the healing of all people, sanitizing and disinfecting, helping in the household (ex. is cooking), looking after our younger brothers/siblings, and more so, promoting healthy living!

-Cristina Maniago

short stories

Artwork by Cromwell Cruz

Buhay Positibo sa Pandemya

ni Billy Joe Peralta, 23

ka-17 ng Marso noong naisipan naming lumuwas ng aming probinsya patungo sa Santiago City, Isabela. Ako'y nagdalawang isip pa kung kami ba'y tutuloy dahil noong araw rin na iyon ay ang simula ng lockdown sa buong Luzon. Ngunit wala naman akong magagawa, kailangan kong pumunta sa Santiago upang makakuha ng aking gamot dahil isang tableta na lamang ang natitira sa aking botelya.

Alas otso ng umaga, naghihintay na kami ng aking kasintahan na si Jr, hindi niya tunay na pangalan, ng bus upang makaalis na ng Nueva Vizcaya. Ako ay nangangamba dahil tila wala nang namamasadang sasakyan. Tumatakbo sa isip ko ang pangamba na baka hindi ako makaluwas para sa aking gamot. Makalipas ang 45 minuto, nabuhayan kami nang may paparating na bus. Pinara ko ito at dalidali kaming naghanap ng maupuuan. Tila naalisan kami ng tinik ni Jr nang umandar na ang bus. Ngunit habang papalayo kami ng papalayo sa aming bayan, hindi maalis sa aming isipan kung makakaawi ba kami sa araw na iyon.

Makalipas ang higit isa't kalahating oras, nakarating na rin kami sa Santiago City, Isabela. Agad kaming pumunta sa City Health Office upang kumuha ng aking gamot. Pagbati mula sa mga nurse at mga nagtatrabaho roon ang aking natanggap dahil na rin sa ako'y suki doon. Buwan-buwan ay kumukuha ako ng aking gamot sa kanilang tanggapan.

Inabot ko ang aking eco bag kay Ate Cinder, ang laging nagbibigay sa akin ng gamot sa pharmacy. Pagkaabot sa akin ng bag na naglalaman ng aking gamot, abo't langit na saya ang aking naramdaman. Nakatanggap ako ng dalawang set ng aking gamot para sa susunod na dalawang buwan. Sa tuwing ako'y kukuha ng gamot noong mga nakaraang buwan, isang set lamang ang kanilang ibinibigay sa akin. Ngunit dahil sa walang kasiguraduhan kung hanggang kailan ang lockdown, naging protocol nila ang pagbigay ng dalawang set na gamot para sa mga katulad kong may karamdaman.

Lumabas kami ng city hall ni Jr at nagtungo sa Jollibee upang kumain. Ngunit hindi kami pinayagang kumain mismo roon dahil take out lamang ang pwede simula noong araw na iyon. Kaya naman, napagpasyahan namin na kakain na lamang kami sa aming sasakyan pauwi.

Wala nang pampasaherong bus noong mga oras na iyon ayon sa mga residente doon. Kaya minabuti na lang naming sumakay ng van pauwing Nueva Vizcaya dahil mayroon pa namang nakaparada sa likod ng Savemore, at naghahanap ng mga pasahero. Sa wakas, makakaawi na kaming dalawa. Ngunit hindi naging madali ang lahat para sa amin.

Umandar ang van at kakaunti pa lamang kaming mga pasahero. Tumaas ang pamasaha sa 150 kada katao kumpara sa dating 90 pesos. Hindi na lang namin inintindi ang pagtaas na iyon. Ang importante ay makauwi kami ng aking kasintahan.

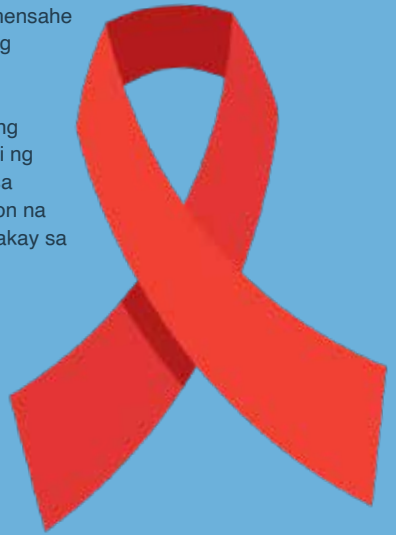
Limang minuto pa ang nakalipas, napansin kong hindi ito ang daan palabas ng Santiago City. Tinanong namin ang driver ng van at ang sabi na lamang niya ay iikot kami sa ibang daan dahil may checkpoint na sa bungad ng siyudad. Ilang minuto pa ang nakalipas ay may nadaanan kaming checkpoint. Labis ang aking kaba dahil may mga sundalo roon at pinara ang aming sasakyan. Tinanong ng isang sundalo ang aming driver kung bakit doon ang kanyang ruta, ngunit humingi na lamang ito ng pasensya at hinayaang bumalik muli sa sentro ng Santiago.

Doon na lumala ang aming kinakatakutan, ang hindi makauwi sa aming probinsya. Matapos ang ilang minuto, nakatanggap ng tawag ang aming driver mula sa kanyang kasamahan. Base sa aming pagkakarinig, nakalabas raw siya ng Santiago City. Kaya naman, dali-dali itong nagmaneho sa rutang sinabi ng kanyang kasamahan. Tila ba kami'y mga preso na gustong makatakas sa mga pulis. Malayo na kami sa sentro at nasa gitna na kami ng palayan. Maputik at malubak ang daan na aming tinahak ngunit wala na ito sa driver. Ang inisip na lamang rin niya ay maihatid kami pauwi.

Mga dalawampung minuto rin ang aming naging byahe bago makarating sa karatig bayan ng Santiago City. Nang makarating kami sa Cordon, Isabela, muling huminto ang aming sinasakyang van. May dalawa pang nakaparadang van doon sa aming pinaghintuan. Ayon sa ibang driver, hinihintay lang nila ang mensahe ng kanilang kasamahan kung nakalusot ba ito sa boundary ng Isabela at Nueva Vizcaya. Sampung minuto rin ang lumipas hanggang sa nabigyan sila ng impormasyon kung paano makakalusot sa checkpoint . Upang payagang makapasok ang mga pampasaherong van, dapat ay isa lamang ang nasa tabi ng driver at dalawang tao lamang ang nakaupo sa isang hilera sa van at magkalayo ang mga ito. Sa puntong iyon, sumang-ayon na lamang ang ibang pasahero, at bumaba ang ilan upang sumakay sa kabilang van.

Umandar na ang aming sasakyan, at muling tumakbo ang pagkabahala sa aking utak. Papalapit na kami sa boundary. Hindi namin alam kung kami ba'y hahayaang makapasok sa aming probinsya. Ilang minuto ang lumipas at nakarating kami sa bayan ng Diadi, Nueva Vizcaya. Pinara kami sa checkpoint. Tinignan ang mga sakay na pasahero at isang malaking buntong-hininga ang lumabas sa amin dahil kami'y pinayagang makadaan.

Sa bayan na kami ng Solano bumaba ni Jr, dahil hanggang dito lamang ang byahe ng mga pampasaherong van. Nagtanong kami sa mga tricycle driver na nakapila sa harap ng McDo kung may mga namamasadang jeep pa ba papuntang Bambang. Nalungkot kami sa kanilang

tugon. Wala na raw namamasadang jeep simula kaninang alas dose ng tanghali. Ang ginawa na lamang namin, umarkila kami ng tricycle upang makauwi na. Mahal ang tatlong daan na singil para sa aming dalawa ngunit dahil sa desperado na kaming makauwi, umoo na lamang kami sa alok ng driver na aming nakausap.

Pagkababa namin ng tricycle ni Jr, nakahinga kami nang maluwig dahil sa kabila ng hirap sa pag-uwi ay nakarating kaming maayos sa aming bahay. Ngunit napawi ang aming saya ng lungkot dahil sa nangyaring lockdown. Hindi na muna makakauwi ang aking kasintahan sa kanilang probinsya. Sa aking parte, ayos lamang na nandito siya sa amin dahil makakasama ko siya nang matagal. Ngunit nalulungkot ako para sa kanya dahil hindi niya makakasama ang kanyang pamilya.

Araw. Linggo. Buwan na ang lumipas. Naging maayos naman ang lahat sa kabila ng banta ng Covid-19. Ngunit mas nag-doble ingat ako dahil sa ako'y madaling kapitan ng sakit. Bahay at palengke lamang ang napupuntahan naming magkasintahan sa panahon ng lockdown. Katapusan ng Abril nang malaman naming madadagdagan pa ng araw ang lockdown. Ngunit dahil sa kagustuhan naming makauwi sa probinsya ng Quirino, gumawa kami ni Jr ng paraan.

Ika-4 ng Mayo, nagtungo kami sa opisina ng aming mayor. Kumuha kaming dalawa ng travel pass upang makauwi sa susunod na araw. Nabanggit namin dito na uwi na kami ng Quirino dahil naabutan kami ng lockdown dito sa Nueva Vizcaya. Nasabi rin namin doon ang ibang detalye tulad ng kung anong sasakyan ang gagamitin pauwi, sino ang susundo sa amin, at kung kailan ang aming byahe. Pagkapirma ni mayor sa aming travel pass, napangiti na lamang kami sa isa't isa dahil isang proseso na lamang ang aming dadaanan.

Pagkatapos kumuha ng travel pass ay nagtungo kami sa RHU upang kumuha naman ng medical certificate. Chineck ng mga doctor doon ang aming kalagayan at tinignan kung may sintomas ba ng Covid-19. Sa dami ng tao noong araw na iyon sa RHU, inabot kami ng halos dalawang oras bago namin makuha ni Jr ang aming medical certificate. Pagkatanggap namin ng mga ito, tila nanalo kami sa lotto sa tuwa dahil sa wakas ay makakauwi na kami sa kanilang probinsya.

Kinagabihan ng araw na iyon, nakatanggap kami ng mensahe mula sa susundo sa amin na sa Solano na lamang daw kami kukunin. Nangamba kami na kahit na nasa GCQ na ang aming probinsya, ay baka wala pa ring mga namamasadang jeep papuntang Solano.

Kinabukasan, maaga kaming naghintay ng sasakyan ni Jr. Ngunit sa kasamaang palad, halos dalawang oras na ang lumipas ay wala pa ring sasakyan. Sa awa ng Diyos, nagawan ng paraan ng aking tiyuhin ang aming problema sa sasakyan papuntang Solano. Pinasabay kami ng aking tyuhin sa mga kakilala niyang nagde-deliver ng mga isda. Malansa at mabaho sa loob ng delivery truck ngunit hindi na lamang namin iyon ininda ni Jr. Pagkarating sa bayan ng Bayombong, napagpasyahan naming bumaba na ng truck dahil magbababa pa sila ng mga order na paninda sa palengke. Hinahabol namin ang oras kaya naman sumakay na lamang kami ng tricycle papunta sa boundary ng Bayombong at Solano. Bawal raw kasing pumasok doon ang mga pampasaherong tricycle na mula sa ibang lugar. Pagkababa namin sa boundary, sumakay kami muli sa tig-isang tricycle patungo sa nasabing tagpuan ng susundo sa amin.

Pasado alas onse nang kami'y nagkita sa susundo sa amin. Sumakay kami ni Jr sa barangay mobile ng Santo Nino, Maddela. Pinag-alcohol kami ni kapitan bago kami sumampa sa sasakyan. Kaming dalawa lamang ang sakay sa likod ng mobile at umupo kami ng magkalayo. Ako ay malapit sa pinto ng sasakyan, at si Jr naman ay malapit sa likod ni kapitan.

Habang nasa byahe kami, sa loob ng mobile namin pinagdiwang ang kaarawan ni Jr. Kumain kami ng binili namin sa Jollibee, at isama mo na rin ang biniling pagkain ni kapitan na buko pie at buko juice para sa aming dalawa. Mainit at nanlapot kaming dalawa sa likod ng mobile ngunit wala na lamang ito sa amin. Ang importante ay makakauwi na kami ni Jr sa araw ng kanyang kaarawan.

Gawing Diffun, Quirino na noon nang kami'y pinababa ng mga sundalo at frontliners na nakabantay doon. Prinesenta namin ni Jr ang aming mga papeles upang makapasok sa kanilang probinsya. Pagkatapos kunan ng temperatura gamit ang thermal scanner ay kinuha nila ang numero ng aking kasintahan. Pagkatapos noon ay agad naman nilang tinawagan ang barangay na aming uwian upang maipaalam na kami ay darating.

Sumakay kaming muli sa mobile at tuloy-tuloy na ang naging takbo ng sasakyan. Hanggang sa dumating kami sa bungad ng Brgy. Cabaruan, kung saan kami uuwi. Muli ay prinesenta namin ang mga dala naming papeles, kinunan ng temperatura at pinagsabihan na hindi kami maaring lumabas ng dalawang linggo, alinsunod sa 14-day home quarantine na polisiya ng gobyerno.

Nakarating kami ng bahay nila Jr at hindi kami agad pinapasok. Naintindihan naman namin ang takot ng kanyang mga kamag-anak na baka kami'y may dalang virus. Namahinga muna kami ng ilang minuto sa isang maliit na kubo sa likod ng kanilang bahay. Pagkatapos noon ay naligo kami sa tubig na hinaluan ng chlorine. Pinainit muna namin sa araw ang mga nagamit namin sa byahe bago namin ito nilabhan.

Isang mahigpit na yakap ang aming binigay sa kanyang mga kamag-anak. Bakas sa kanilang mukha ang tuwa dahil matapos ang halos dalawang buwan, nakauwi rin kaming dalawa ni Jr.

Ilang araw din ang nagdaan hanggang sa pumatak ang ika-13 ng Mayo. Noong araw na iyon, nakita kong limang tableta na lamang ang natitira sa aking botelya. Doon na naman ako nagsimulang mangamba dahil malapit nang maubos ang aking gamot. Sa ika-19 pa matatapos ang aming home quarantine at aabot na lamang ito hanggang sa 17 ng buwan na iyon. Sinabi ko iyon sa aking kasintahan at maging siya ay nangamba sa maaaring mangyari.

Gamit ang Messenger, kinausap ko ang aking kaibigan kung maaaring makahingi muna ng gamot sa kanya. Bukod sa nasa parehong probinsya kami ngayon ay pahero rin kami ng gamot na iniinom. Lungkot at takot ang aking naramdaman

nang malaman kong halos isang linggo na pala siyang hindi umiinom ng gamot. Nahihilo at parang nasusuka ang kanyang nararamdaman sa mga nagdaang araw. Ayon kay Lance, hindi niya tunay na pangalan, pinadala raw ang kanyang gamot sa LBC dahil mahirap namang bumiyaha papuntang Tuguegarao City. Ang problema lamang dito ay nahinto ang pagdedeliver ng LBC at nasa Santiago City na ang kanyang mga gamot. Ang masaklap pa ay ayon sa tanggapan ng LBC, baka sa susunod na linggo pa nila maipupunta ng Quirino ang mga delivery nila. Tinanong ko siya kung sinubukan niya bang makisuyo muna ng gamot sa Santiago City, ngunit ang sabi nila ay prayoridad muna ang mga mismong pasyente doon dahil nagkakaubusan na rin ang mga gamot. Naawa ako sa aking kaibigan, kasababay ng pagkaawa sa sarili at sa iba pang katulad ko.

Kinagabihan ng araw na iyon ay nagpadala ako ng mensahe kay Doc Pearl, ang doctor na tumitingin sa akin sa Santiago City. Sinabi ko ang aking sitwasyon at tinanong niya ako kung hindi ba ako makakapunta sa Santiago. Sinabi ko na lamang na mahirap lumabas ng Quirino lalo na't mahigpit ang mga checkpoint sa mga panahon na ito. Bukod pa roon ay nasa 14-day home quarantine pa kami at hindi makakaabot sa eksaktong araw upang makakuha ng gamot. Abot tenga ang aking ngiti sa naging tugon ni Doc Pearl. Ipadala na lamang raw niya ang aking mga gamot sa isang doctor na nagtatrabaho dito sa Maddela.

Mayo 14, nakatanggap ako ng mensahe na nasa Maddela Hospital na raw ang aking mga gamot. Kailangan na lamang kunin roon at ipakita ang mensahe ni Doc Pearl upang maging pruwera na ako ang may-ari ng gamot. Ngunit sa kadahilanang hindi pa kami makalabas, nakisuyo na lamang kami sa kaibigan ni Jr na isang nurse sa Maddela Hospital kung maaari ay siya na lamang ang kukuha sa aking gamot. Hapon rin kasi ng araw na iyon, pupunta siya rito upang kunin ang mga pusang kanyang bibilhin kay Jr. Umoo siya sa aming sinabi at pinadala namin sa kanya ang screenshot ng mensahe ni Doc Pearl sa akin.

Lampas ala una na nang makarating dito ang kaibigang nurse ni Jr. Pagkaabot sa akin ng malaking brown envelope na naglalaman ng aking gamot ay nagtatalon ako sa tuwa. Sa wakas, may gamot na ako! Nabunutan ako ng malaking tinik sa aking dibdib at nakahinga na nang maluwag. Pinasalamatang ko si Doc Pearl at ang kaibigan ni Jr na naging susi upang makuha ko ang aking mga gamot.

Nagtungo ako sa aming kwarto upang buksan ang brown envelope na nakapangalan sa akin, Billy Joe Peralta. Mukha akong nakakita ng ginto nang makita ko ang dalawang maliit na kahon ng gamot na naglalaman ng Efavirenz, Lamivudine and Tenofovir Disoproxil Fumarate tablets. Kasama pa rito ang ilang banig ng Isoniazid (Anti-Tuberculosis) at mga multi-vitamins.

Oo, isa akong batang HIV positive. Hindi naging madali ang aking buhay ngayong pandemya. Bukod sa banta ng Covid-19 sa aking kalusugan ay iniintindi ko rin ang aking gamot na siyang bumubuhay sa akin.

Masaya ako na nakakuha ako ng aking gamot para sa susunod na dalawang buwan. Ang aking kaibigan na si Lance ay nakuha na rin ang kanyang mga gamot. Ngunit gayunpaman, hindi pa rin maalis sa aking isipan ang pangamba sa mga katulad kong persons living with HIV. Sa mga Facebook group na ako ay kasali, naiiyak na lamang ako sa kalagayan ng iba kong kapatid dahil sa hindi sila makakuha ng gamot sa kanilang mga hub dahil sa nangyaring lockdown.

Ngunit sa kabila ng negatibong dulot ng lockdown na kinakaharap ko at ng iba pang katulad kong PLHIV, ay nananatili parin akong positibo na malalampasan rin namin ito sa tulong ng mga doctor at iba pang tao na tumutulong upang mabigyan kami ng kinakailangang gamot. Alam naman natin kung gaano kahalaga ang aming gamot upang mabuhay. Sa bawat tableta ay ang pag-asang mabuhay nang positibo sa gitna ng pandemya.

Ako si Billy Joe Peralta, 23 taong gulang, isang batang pos at ito ang kwento ko ngayong pandemya.

Want your work featured in the next YPinQ? Be a YPinQ Contributor!

Join young creatives and get published in the next YPinQ!

Email your contributions to youngpeople@wgnrr.org!

Aside from a feature of your creative writeups and visuals arts related to young people's sexual and reproductive health and rights, you will also be invited in future YPinQ workshops with creative experts.

Artwork by Bryan Sison

Sexual and Reproductive Health Services Directory

compiled with the help of Amarela PH

WOMEN'S
HEALTH ADVICE
AND
CONSULTATION

SEXUAL
HEALTH ADVICE
AND
INFORMATION

Hotline, Company

Telimed Management Inc. and Medgate

Leading provider of telemedicine, which is a way for professionals to help those in remote areas

Free Hotline for Metro Manila

GCO Advisory: Request for callback via SMS or Facebook Messenger

 info@medgatephilippines.com

 (02) 8424 1724

To request for callback via SMS, text the following: <Full Name>, <REASON FOR CONSULTATION>, & <CONTACT #> to any of the following numbers:

MNL: (02) 8705 0700

Cebu: (032) 265 5111

Davao: (082) 285 5111

Dumaguete: (035) 522 5111

Globe: 0917 536 2156

Smart: 0998 990 7540

Sun: 0925 715 7794

 Legazpi Village, Makati City,
1200 Metro Manila

WOMEN'S
HEALTH ADVICE
AND
CONSULTATION

SEXUAL
HEALTH ADVICE
AND
INFORMATION

Clinic

Women's Clinic Pilipinas

Facility which provides information & services regarding reproductive health

Open 24/7

usaptayo@womensclinic.ph

(02) 425 9951

(0915) 307 5464

1192 Carsadang Bago II, Imus City, Cavite

About Amarela

Amarela Philippines is a sector-based, non-profit, and non-government organization that aims to target the inequality that people face in terms of accessing reproductive health in the Philippines. The organization is committed to vying for sexual and reproductive healthcare and, as an extension, women empowerment and gender inclusivity. Amarela also fights for anti-sexual harassment and against gender-based violence.

You can support Amarela Philippines through their social media platforms and keeping up to date with the events and projects that we have in store! Amarela is also launching their fundraiser events, any kind of donation, whether it be monetary or in-kind is highly appreciated. Despite the many boundaries and new challenges we face as advocates, Amarela Philippines stays strong and proud to still continue its mission and vision with you on board!

Facebook: [facebook.com/amarelaphilippines](https://www.facebook.com/amarelaphilippines)

Twitter: twitter.com/amarelaiph/

Instagram: [instagram.com/amarela.ph/](https://www.instagram.com/amarela.ph/)

Email: amarelaiph@gmail.com

WOMEN'S
HEALTH ADVICE
AND
CONSULTATION

INFORMATION
ON SEX AND
CONTRACEPTIVES

Wellness Website, Pharmacy

DIMA PH

Reproductive health service registered by FDA that sells reproductive health products, provides physician consultation & allows patients to request prescriptions

Free Consultation

Delivery Fee

Metro Manila - Php 100

Antipolo and Rizal - Php 120

 support@dima.ph

 <https://www.dima.ph>

SEXUAL
HEALTH ADVICE
AND
INFORMATION

Health Service, Nonprofit Organization

Roots of Health

Provides education & clinical services in Palawan in regard to Reproductive Health

Open 8am to 5pm

 (048) 433 9527

 4/F Karldale Building, Puerto Princesa North Road, Barangay San Pedro, Puerto Princesa, 5300 Palawan

SEXUAL
HEALTH ADVICE
AND
INFORMATION

Website, Support Service

UNFPA's RH Initiative

Website that has information for Family Planning, Maternal Health, Gender-Based Violence, HIV & STI, and Young People

 FB Messenger:
<https://m.me/rhcareinfo>

Instagram: <https://instagram.com/rhcareinfo/>

Twitter: <https://www.twitter.com/rhcareinfo>

<https://rh-care.info>

REFERRALS
FOR
HEALTHCARE
SERVICES

Health Service, Nonprofit Organization

Likhaan Center for Women

Non-profit NGO which responds to women who need reproductive & sexual health services

Open 9am to 5pm

 office@likhaan.org

 (02) 926 6230

 Elegant, Project 8, Quezon City, Metro Manila

SEXUAL
ASSAULT AND
HARRASSMENT
ASSISTANCE

Support Service

Maya's Organization Philippines

Offers religious support for victims with counselors, psychologists, and missionaries for people in Davao

Free Hotline for Metro Manila

GCCQ Advisory: Request for callback via SMS or Facebook Messenger

 mayasorgdavao@gmail.com
info@mayasorganisationphilippines.org

 UK Mobile: 07538688983
PH Landline: 006382 2215557
PH Mobile: 09631115935(Smart) /
09667552253(Globe)

 Maya's Organization Philippines, Inc. Head Office
Door 2, 2nd Floor Cion Building Sampaguita
Street,
Mintal Davao City Philippines

REFERRALS
FOR
HEALTHCARE
SERVICES

Clinic

Accura Women's Care

OBGYN Clinic & Ultrasound in Quezon City

Mon, Wed to Sat: 8:30am to 12pm
Tues: 8:30am to 5pm

(02) 8925 6228
0917 530 0577

Citi Plaza 2, Commercial Complex, Tandang Sora
Avenue, Quezon City, 1107 Metro Manila

ASSISTANCE
FOR SURVIVORS
OF SEXUAL
VIOLENCE

Protective Service

Cameleon Association Inc. Philippines

Recognized NGO, accredited by DSWD & registered with the
Securities and Exchange Commission (SEC) that supports and
protects victims of sexual abuse

chameleon_phils@yahoo.com

(033) 311 5575

Cochingyan & Partners Law Offices, Corporate
Center, Makati, Metro Manila

REFERRALS
FOR
HEALTHCARE
SERVICES

Consultation Service

Lunas Collective

Chat service on Messenger that supports survivors of gender-
based violence, violence against women or people concerned
with family planning

Mon to Sat: 1pm to 4pm

<https://www.facebook.com/LunasCollective>
<https://m.me/LunasCollective>

ASSISTANCE
FOR
VICTIMS OF
ABUSE

Protective Service

e-Report sa Gender Ombud

Online portal where victims & witnesses/bystanders can
report gender-based violence during COVID19 and
quarantine, and access contact information for different
hotlines

<https://www.gbvccovid.report/landing/report>

REFERRALS
FOR
HEALTHCARE
SERVICES

Hotline, Nonprofit Organization

**youRHotline Family Planning Organization of
the Philippines**

Hotline service for sexual and reproductive health concerns

Free Hotline for Metro Manila

GCQ Advisory: Request for callback via SMS or Facebook
Messenger

yourhotline@fpop1969.org

Violence prevention: 09665095268
Family planning, sexual and reproductive health:
09969888826, 09186731111
Post-abortion care: 09186734444

<https://www.facebook.com/youRHotline.ph>
<http://www.fpop1969.org/>

ADOLESCENT
HEALTH
SERVICES

Telehealth consultation, Adolescent Medicine Clinic

UP-PGH Division of Adolescent Medicine

Consultation service for adolescent health concerns
of adolescents age 13 to 18yo.

Mon to Fri: 8am to 12pm

UP-PGH Bayanihan hotline: 155-200

<https://www.facebook.com/PGHADolescentMedicine>
pghopd.up.edu.ph

Editorial and Publication Team

Editors

Christelyn Sibugon
Danica Shahana Magtubo
Shiphrah Gold Belonguel

Layout Team

Vonna Vista
Aimee Jill Fernando

Design and Artwork

Cromwell Cruz
Odessa Julienne Rebaya
Sed Belonguel
Aubrey Jane Balbuena
Kathleen Isaac
Mohammad Khalil Baganian
Daryl Padera
Roemjedrick Andaya
Ma. Lian Cambel

Guest Editors and Writeshop Mentors

Renier Louie Bona
Roemina Deocareza

Contributors

Philippine Legislators' Committee
on Population and Development
Amarela PH
Mark Russell Caranzo
Angelo Pagulayan
Vlademier Casilla
Leonil Brian Orzal
Margaret Faye Aranzaso
Adler Mendoza
Angela Faith Glodoviza
Reniel Cena
Izza Mae De Guzman
Billy Joe Peralta
Ivonne Laberan
Kesha Milan
Jonel Mendoza
Dhenilie Cadayona
Cristina Maniago
Bryan Sison

The Young People in Quarantine (YPinQ) was first organized during the May 28 International Day of Action for Women's Health Campaign in 2020 to engage young people in mobilizing wider support for women and girls' health in the midst of the COVID-19 pandemic and lockdown restrictions.

The Women's Global Network for Reproductive Rights (WGNRR) and Young Advocates for SRHR (YAS) launched YPinQ to emphasize that #WomensHealthMatters and #SRHRisEssential in responding to COVID-19, and that it is important to examine the experiences of young people of the pandemic.

Connect with us!

Front and back cover
artwork by Cromwell Cruz

Young Advocates for SRHR
Facebook: [facebook.com/youngadvocatesforsrhr](https://www.facebook.com/youngadvocatesforsrhr)
Twitter: twitter.com/YAS2SRHR
Instagram: [instagram.com/yas2srhr](https://www.instagram.com/yas2srhr)

Women's Global Network for Reproductive Rights
Facebook: [facebook.com/WGNRR](https://www.facebook.com/WGNRR)
Twitter: twitter.com/WGNRR
Website: www.wgnrr.org